

UPPSALA
UNIVERSITET

Hembygd och museer

EN UNDERSÖKNING OM DEN SVENSKA HEMBYGDSRÖRELSENS
FÖRHÅLLANDE TILL LÄNSMUSEERNA

Författare: Erik Axelsson Blomqvist

UPPSALA UNIVERSITET CAMPUS GOTLAND | VT 2019

EXAMENSARETE I KULTURVÅRD 15 HP

HANDLEDARE: MAGNUS WESSBERG

UPPSALA
UNIVERSITET

Institutionen för Konstvetenskap
Kulturvård

Department of Art History
Integrated Conservation

SE-621 67 Visby

Telefon Phone
018-471 82 00
+46 18 471 82 00
www.campusgotland.uu.se

Författare <i>Author</i>	Erik Axelsson Blomqvist
Titel och undertitel	Hembygd och museer: En undersökning om den svenska hembygdsrörelsens förhållande till läns museerna.
<i>Title and subtitle</i>	Native place and museums: A study about the Swedish local history movements relationships with the county museums.
Handledare <i>Tutor</i>	Magnus Wessberg
Examensarbete i kulturvård (kandidatexamen) 180hp <i>Thesis in Integrated Conservation (BA) 180ECTS</i>	

Ventilerad <i>Defended</i>	Vårterminen 2019 <i>Spring term 2019</i>
Sammanfattning <p>Syftet med denna studie har varit att undersöka förhållandet mellan den svenska hembygdsrörelsen och läns museerna, för att ta reda på om det finns ett fungerande samarbete mellan dem, vad samarbetet innefattar, hur attityderna gentemot samarbete är och om läns museerna har något formellt ansvar för att bedriva samarbete med hembygdsrörelsen. Studien har genomförts huvudsakligen genom litteraturstudier samt två enkätundersökningar och presenterar resultat för varje län i Sverige. De genomförda undersökningarna har visat på att det i varje län generellt finns välfungerande samarbeten av någon omfattning mellan de båda parterna. Samarbetena kretsar kring ett antal olika områden såsom vanligtvis rådgivning, kursverksamhet, projekt, administration med mera. Attityderna till samarbete uppfattas från båda parter generellt vara goda, de anser att de kan komplettera varandra och gemensamt kan dra nytta av välfungerande samarbeten. Läns museerna har inget formellt ansvar för att samverka med hembygdsrörelsen men det finns ett antal dokument som uttrycker att samarbete är önskvärt och bör eftersträvas.</p>	
Abstract <p>The aim of this study has been to investigate the relationships between the Swedish local history movement and the county museums, in order to find out if they have a functional cooperation, what type of activities that cooperation includes, how the attitudes towards cooperation is and if the county museums have a certain responsibility to cooperate with the local history movement. The study has been made by studying existing literature and by performing two different questionnaires and it presents results from all of the Swedish counties. The study reveals that there generally is a functional cooperation between both sides in every county. The cooperation's consist of different activities such as counselling, courses, projects, administration and more. The attitudes towards cooperation seems to be good from both sides, they realise that they work as a complement to each other and both can benefit from good relations and cooperation. The county museums have no certain responsibilities to cooperate with the local history movement but there are a number of guidelines that express that cooperation is important and should be strived for.</p>	

Innehållsförteckning

1. Inledning.....	4
1.1 Problemformulering.....	5
1.2 Syfte och frågeställningar.....	6
1.3 Material och metod.....	6
3.1.1 Enkätundersökningar.....	8
1.4 Avgränsningar.....	9
1.5 Käll- och metodkritik.....	10
1.6 Forskningsläge.....	11
1.7 Uppsatsens disposition.....	14
2. Hembygdsrörelsens förhållande till läns museerna.....	14
2.1 Läns museernas framväxt.....	15
2.2 Hembygdsrörelsen – en 1900-talets folkrörelse.....	18
2.3 Läns museerna – hembygdsrörelsens museer.....	22
2.4 Amatörerna och de professionella.....	25
2.5 Hembygdsrörelsen som naturlig samarbetspartner.....	27
2.6 Museisektorns ansvar och uppdrag.....	30
3. Länsvisa resultat av enkätundersökningar.....	34
<i>Blekinge län</i>	35
<i>Dalarnas län</i>	37
<i>Gotlands län</i>	38
<i>Gävleborgs län</i>	39
<i>Hallands län</i>	40
<i>Jämtlands län</i>	41
<i>Jönköpings län</i>	42
<i>Kalmar län</i>	43
<i>Kronobergs län</i>	44
<i>Norrbottnens län</i>	45
<i>Skåne län</i>	45

<i>Stockholms län</i>	46
<i>Södermanlands län</i>	48
<i>Uppsala län</i>	49
<i>Värmlands län</i>	50
<i>Västerbottens län</i>	51
<i>Västernorrlands län</i>	53
<i>Västmanlands län</i>	54
<i>Västra Götalands län</i>	56
<i>Örebro län</i>	59
<i>Östergötlands län</i>	60
4. Slutsatser.....	61
5. Avslutande diskussion.....	63
5.1 Förslag till fortsatt forskning.....	66
6. Källförteckning.....	67

1. Inledning

För mig har hembygdsrörelsen alltid varit något av stor betydelse. Mycket på grund av mitt stora intresse för mig egen hembygd, och för det lokala perspektivet på identitet och historia. Denna uppsats ska dock inte handla om varken lokala identiteter eller om historiebrik, men hembygdsrörelsens sätt att betrakta historia har alltid fascinerat mig. Rörelsens sätt att närma sig historia är speciellt, där den lokala historien alltid är huvudfokus i rörelsens verksamhet och engagemang. De stora historiska världshändelserna är något långt bort i fjärran, de har aldrig varit rörelsens primära intresse. För en hembygdsförening är dess hembygd som en liten utklippt del av världen vars historia är i fokus för att upptäcka, förmedla och bevara. Där är historien också alltid likvärdig, ingen del är viktigare än någon annan. All typ av historia, alla typer av händelser under alla tidsepoker, kan få vara av intresse och värderas likvärdigt.

Mitt eget intresse för historia föddes just ur hembygden, vid en för ögat oansenlig torpruin i skogen i min hemsocken Kristianopel i Östra Blekinge väcktes det. Därefter började jag forska i lokalhistoria utefter samma perspektiv som hembygdsrörelsen, med fokus på vad som hänt innanför socknens gränser, inte utanför dessa. Allt arkivmaterial som den lokala hembygdsföreningen samlat på sig och producerat under årens lopp blev för mig en viktig källa till kunskap och vidare forskning. Att på något sätt rikta mitt examensarbete mot hembygdsrörelsen föreföll sig, med tanke på min bakgrund, därmed som ett givet val. Någon annan idé fanns egentligen aldrig.

Med denna undersökning om de svenska läns museernas förhållande till hembygdsrörelsen vill jag lyfta det faktum att hembygdsrörelsen fortfarande är en verksam ideell aktör inom kulturarvsområdet, och att det sålunda är relevant att fundera kring hur den etablerade professionen förhåller sig till dem. Enligt statistik från Sveriges Hembygdsförbund fanns det 2016 ungefär 2050 aktiva hembygdsföreningar i landet som tillsammans hade ungefär 450 000 inskrivna medlemmar. Varje år genomför rörelsen ca 30 000 evenemang öppna för allmänheten och dessa drar tillsammans ca 4,5 miljoner besök.¹

---

¹ Sveriges Hembygdsförbund, *Hembygdsrörelsen i siffror*, <https://www.hembygd.se/shf/page/3134> (2019-04-28)

1.1 Problemformulering

Den svenska hembygdsrörelsen grundades i slutet av 1800-talet och början av 1900-talet, en tid då samhället kraftigt förändrades i snabb takt och intresset för att bevara den folkliga kulturen, som ansågs hotas av samhällsomvandlingarna, växte stort. Hembygdsrörelsen reste sig vid sidan av bland andra nykterhetsrörelsen, frikyrkorörelsen och arbetarrörelsen som en av de många folkrörelser som etablerades i landet vid tidpunkten. Till skillnad från många av de andra samtida rörelserna har hembygdsrörelsen lyckats bestå över tiden och utveckla sin verksamhet, och den har synnerligen tagit sig en plats i historien som en av landets största folkrörelser.²

De svenska läns museerna är några av de mest centrala aktörerna inom den svenska museisektorn och den svenska kulturmiljövården. De är en utvald skara museum som har särskilt ansvar för ett läns kulturhistoria, både att samla och tillgängliggöra den såväl som att verka för att vårda och bevara den.³ Idén om läns museerna föddes från statligt håll under början av 1900-talet men museerna i sig självt är oftast äldre. De bildades under 1800-talets slut av så kallade fornminnesföreningar, som grundades med huvudsakliga syften kring att slå vakt om och verka för bevarandet av den regionala kulturhistorien och kulturminnena. Så småningom blev de museer som föreningarna då grundade till de moderna läns museer som idag är verksamma i landets län.⁴

Läns museerna är i dagsläget garanterade av staten, de får statliga medel för att driva sin verksamhet och är en del av svensk kulturpolitik. Hembygdsrörelsen, å andra sidan, är en ideell gräsrotsorganisation som drivs av enskilda människors gemensamma intresse och engagemang. Rörelsens verksamhet vacklar på många håll då medlemsunderlag och ekonomi sviker, men samtidigt är de i högsta grad en levande folkrörelse och fortfarande förvaltar de stora kulturhistoriska rikedomar i form av byggnader, föremålssamlingar och arkivmaterial. Samtidigt producerar deras verksamheter flertalet immateriella värden såsom kunskaper om lokalhistoria, folkbildning och bygdegemenskap.⁵ Både hembygdsrörelsen och läns museerna är därmed aktörer inom samma fält, fast med olika utgångspunkter och arbetssätt. Sålunda borde bägge parter ha mycket att vinna på välfungerande samarbeten med varandra. Därmed

---

² Eskilsson, Anna, *På plats i historien: Studier av hembygdsföreningar på 2000-talet*, Institutionen för studier av samhällsutveckling och kultur, Linköpings universitet, Diss. Linköping: Linköpings universitet, 2008, s. 9-10.

³ Nationalencyklopedin, *länsmuseum*. <http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/lansmuseum> (19/04/28)

⁴ Arcadius, Kerstin, "Fornminnesföreningarna som blev läns museer. Om läns museernas historia och utveckling" i *Den regionala särarten*, Barbro Blomberg & Sven-Olof Lindquist (red.), Studentlitteratur, Lund, 1994, s. 246 ff.

⁵ Eskilsson, s. 214 ff.

förefaller det relevant att fråga sig hur relationen egentligen i dagsläget ser ut mellan landets läns museer och hembygdsrörelsen? I vilken omfattning samverkar dessa bägge parter med varandra och hur ser den samverkan ut?

1.2 Syfte och frågeställningar

Syftet med denna uppsats har varit att undersöka och belysa hur förhållandet mellan den svenska hembygdsrörelsen och de svenska läns museerna ser ut i dagsläget. Undersökningen har riktats mot att identifiera i vilken omfattning dessa två parter samverkar med varandra, hur den samverkan ser ut och hur attityderna gentemot samverkan upplevs. En förhoppning har varit att kunna ge en rikstäckande bild av dagsläget där data från alla län samlas in och presenteras. Eftersom forskningsläget inom detta område är så skralt är en målsättning även att denna undersökning ska bidra till en utökad kunskap kring ämnet.

Uppsatsen har fokuserats kring att utreda följande frågeställningar:

- Bedrivs det i dagsläget fungerande samarbeten mellan hembygdsrörelsen och läns museerna?
- Vilken omfattning har samarbetena och vilken typ av verksamhet innefattar de?
- Hur upplevs attityderna till samarbete parterna emellan?
- Har läns museerna någon formell skyldighet att bedriva samarbete med hembygdsrörelsen?

1.3 Metod och material

Uppsatsen har genomförts som en studie som kan delas in i två huvudsakliga delar, där den första består av enbart en litteraturstudie av tidigare forskning samt andra publikationer som bedömts relevanta för uppsatsens syfte. En litteraturstudie innebär primärt en identifikation av förefallande relevant material samt därefter en djupare analys av dess relevans i förhållande till undersökningens syfte.⁶ Litteraturstudien som genomförts har framförallt utgjort material för uppsatsens andra kapitel, vilket utformats med avsikten att ge en sammanfattad bild kring både hembygdsrörelsen och läns museerna och deras förhållande till varandra.

Den andra delen, som är uppsatsens primära undersökning, har genomförts huvudsakligen genom två olika enkätundersökningar. Den första enkätundersökningen innebar att en mindre enkät via mail skickades ut till Sveriges samtliga 25 läns museer. Enkäten innehöll 5 frågor,

---

⁶ David, Matthew, Sutton, Carole D, *Samhällsvetenskaplig metod*, Studentlitteratur, Lund, 2016, s. 61.

där två endast besvarades om ett visst svar angivits på första frågan. Den andra undersökningen innebar att en liknande enkät, innehållande 3 frågor, via mail skickades ut till samtliga av Sveriges 26 regionala hembygdsförbund. Frågorna i båda enkäterna var formulerade som öppna frågor vilket innebär att respondenterna svarade med egna ord istället för med standardiserade svar.⁷ Att använda öppna frågor har i dessa undersökningar varit viktigt eftersom jag ville kunna få ut individuella motiveringar och ställningstaganden från varadera länsmuseum/hembygdsförbund kring deras förhållande med hembygdsrörelsen/länsmuseerna i deras respektive län. För att komplettera undersökningarna har även mailkorrespondens kring en del frågor hållits med de för museisektorn rikstäckande aktörerna Riksförbundet Sveriges Museer och Länsmuseernas Samarbetsråd. Även en mindre informell intervju med två utredare från Riksantikvarieämbetet har genomförts. Intervjun var dock inte planerad i förväg och kan därmed snarare betraktas som ett samtal.

Uppsatsen förlitar sig alltså främst på användningen av det som brukar kallas kvalitativa metoder, vilket innebär att tonvikten läggs på insamling och användning av icke-numeriska data, i detta fallet litteratur, skriftliga enkätsvar och övrig skriftlig korrespondens.⁸ Tolkningen av enkätsvaren har baserats på så kallad grundad teori, vilket mycket enkelt innebär att forskaren samlar in material kring ett forskningsområde och därefter tolkar det och försöker finna mönster av samband och företeelser i materialet.⁹ Eftersom studien undersöker förhållandet mellan två aktörer kan den även relateras till vad som kallas aktör-nätverksteori, ANT. Denna används främst till att studera hur fenomen och handlingar uppstår när aktörer av olika slag interagerar med varandra och därmed bygger upp nätverk. ANT är dock inte en teori i den bemärkelsen att den ger några fasta förklaringsramar eller givna utgångspunkter, utan istället fungerar den mer på ett beskrivande sätt. Centralt i dess utgångspunkter är att den sociala världen inte har några inneboende egenskaper utan konstrueras i processer där utveckling sker stegvis till följd av relationer mellan aktörer av olika slag, både mänskliga och icke mänskliga. En aktör är enligt teorin att betrakta som ett element som har en påverkan på en utveckling och sätter andra aktörer i rörelse. Sålunda ger den exempelvis möjlighet att studera och förklara hur fenomen som kan tyckas stabila eller givna i själva verket är ett resultat av ett ständigt pågående samspel mellan olika aktörer.¹⁰

---

⁷ David & Sutton, s. 210.

⁸ David & Sutton, s. 99.

⁹ Trost, Jan, Kvalitativa intervjuer, Studentlitteratur, Lund, 2010, s. 35.

¹⁰ Hagren Idevall, Karin, "Aktör-nätverksteori och kritiska textanalyser: En diskussion om teori, metod och tillämpning" i *Kritiska text- och diskursstudier*, Daniel Wojahn, Charlotta Seiler Brylla & Gustav Westberg (red.), Södertörns Högskola, Stockholm, 2018, s. 84-85.

1.3.1 Enkätundersökningar

Som tidigare redogjorts för i inledningskapitlet utformades enkäterna med ett fåtal öppna frågor för att ge en ökad svarsfrekvens och möjlighet att som respondent själv bestämma hur mycket man ville uttrycka och ta upp under respektive fråga. Dock poängterades att det inte krävdes så omfattande svar, även det för att hålla ned omfattningen av tid som respondenterna skulle behöva lägga ned.

Enkäten till läns museerna innehöll fem frågor, där två endast besvarades om ett visst svar angivits på den första. Respondenterna uppmanades att motivera sina svar. Frågorna inriktades mot att identifiera ifall museerna bedriver något aktivt samarbete med hembygdsrörelsen och vad det i så fall innefattar, om och varför museerna anser att det är viktigt med samarbete och om de anser att sektorn bör ta något ansvar för att stödja hembygdsrörelsen. Sista frågan utformades ursprungligen till en annan undersökning, som sen inte genomfördes, men att ta med den anses ändå relevant eftersom den belyser en aspekt av hur museerna betraktar hembygdsrörelsen och därmed kan relateras till hur samarbetet upplevs.

Frågorna löd följande:

1. Bedriver ert museum i dagsläget samarbete med länets hembygdsrörelse? Om ja, hur ser det samarbetet ut och vad innefattar det? Om nej, varför inte?
  - 1.1 Om ni i dagsläget inte har samarbete, har ni tidigare haft det? Vad innefattade det i så fall och varför upphörde det?
  - 1.2 Om ni i dagsläget inte har samarbete, skulle ni vilja ha det? Vad skulle ni i så fall vilja att det innefattade?
2. Tycker ni det är viktigt att Sveriges läns museer bedriver samarbete med hembygdsrörelsen?
3. Betraktar ni hembygdsrörelsen som en aktör inom kulturarvssektorn? Borde sektorn ta något ansvar för att stödja deras arbete eller bör de lämnas att ”stå på egna ben”?

Enkäten till hembygdsförbunden innehöll endast tre frågor. Respondenterna uppmanades att motivera sina svar. Frågorna inriktades mot att identifiera om hembygdsförbunden uppfattade att samarbetena med museerna fungerade väl, ifall de ansåg att det var något område som museerna borde stödja dem mer inom och om de ansåg att det är viktigt att museerna samarbetar med hembygdsrörelsen.

Frågorna löd följande:

1. Upplever ni att ni i dagsläget har ett väl fungerande samarbete med ert länsmuseum? Om ja, kan ni ge några exempel på vad det samarbetet innefattar? Om nej, vad tror ni det beror på?
2. Tycker ni att ni får det stöd ni behöver av ert länsmuseum eller saknar ni något? Finns det något stöd till er verksamhet som ni tycket att museet borde satsa mer på eller utveckla?
3. Tycker ni det är viktigt att det finns ett fungerande samarbete mellan ett länsmuseum och dess läns hembygdsförbund och hembygdsföreningar?

1.4 Avgränsningar

Uppsatsen har inriktats på förhållandet mellan hembygdsrörelsen och länsmuseumerna, vilket alltså per automatik utgör en avgränsad skara museer då länsmuseumerna är 25 stycken.

Undersökningen skulle kunnat riktats mot museisektorn i bredare mening, men det hade initialt inneburit ett väldigt stort antal museer och att sedan försöka avgränsa dem till ett rimligt antal hade inneburit en svårmotiverad och relativt ologisk urvalsprocess. Arbetets tidsfrist har också begränsat undersökningen i det avseendet, där en undersökning av ett allt för stort urval av museer inte hade varit genomförbar. Att välja ut länsmuseumerna föreföll därmed som det mest naturliga då de innehar en viss särställning inom museisektorn, eftersom de vid sidan av länsstyrelserna ansvarar för det regionala kulturmiljöarbetet inom sina län.

Vad gäller hembygdsrörelsen, som i begreppets fulla betydelse är väldigt stor, blev en avgränsning gjord till att inrikta undersökningen på de regionala hembygdsförbunden, vilket i dagsläget innefattar 26 stycken i hela landet. De regionala förbunden har i uppgift att som paraplyorganisationer samla upptagningsområdets lokala hembygdsföreningar och driva deras gemensamma intressen och fungera som kontaktnätverk gentemot exempelvis museumerna, varför det ansågs lämpligt att inhämta just hembygdsförbundens åsikter till denna undersökningen. Det hade även varit intressant att höra enskilda lokala hembygdsföreningars tankar och åsikter kring ämnet, men detta hade inneburit en mer tidskrävande urvalsprocess där urvalet dessutom varit svårmotiverat. Dock bör det noteras att de regionala förbundens åsikter kanske inte alltid återspeglar vad som lokala hembygdsföreningar tycker, det kan finnas slitningar och meningsskiljaktigheter inom organisationerna.

De båda enkätundersökningarnas utformningar har också utgjort en typ av avgränsning eftersom de medfört att museerna/hembygdsförbunden uppmanats hålla sina svar relativt kortfattade. Detta med avsikt att inte göra det insamlade analysmaterialet alltför omfattande, utan hålla det hanterbart inom tidsfristen. Det hade givetvis varit intressant att få höra fördjupade resonemang och låta varje museum/hembygdsförbund komma tills tals i större utsträckning, men med hänsyn till arbetets tidsbegränsning ansågs det inte genomförbart. Dessutom ansågs det att svarsfrekvensen hos museerna/hembygdsförbunden skulle öka om svaren kunde hållas kortfattade.

1.5 Käll- och metodkritik

En viss källkritisk hållning gentemot materialet och de tillämpade metoderna är alltid viktigt i en undersökning av den här typen. Vad gäller den använda litteraturen anses det dock inte finnas några särskilda källkritiska invändningar gentemot den. Av den litteratur som valts ut och använts uppfyller en del titlar vetenskapliga normer och kriterier, och de som inte gör det har ändå producerats av författare med dokumenterat djup sakkunskap i ämnet. Även den typen av litteratur ska dock alltid källkritiskt prövas, vilket också har genomförts.

Det material som samlats in genom enkätundersökningarna är däremot föremål för ett större mått av källkritik. Det behöver tas i betänkande att ämnet till viss del kan vara lite laddat, eftersom det undersöker relationen mellan två olika parter, dvs. museerna respektive hembygdsförbunden. Exempelvis kan det tänkas att det skulle kunna vara så att ett museum inte vill uppge ifall samarbetet i deras län fungerar dåligt, eftersom de ser det som något negativt för deras anseende gentemot övriga museer. Det skulle också kunna uppstå en situation där de bägge parterna försöker ge varandra skulden för ett fallerat samarbete. Det är inte säkert att något sådant förekommer, men det är exempel på tänkbara scenarion vilket gör att det ansetts viktigt att hålla en viss kritisk distans till materialet. En annan sak som varit viktigt att tänka på är att svaren från personen som svarat på enkäten får representera hela museet/hembygdsförbundet, och det finns då en viss problematik i ifall svaren speglar hela partens officiella ståndpunkter eller om det är färgat av svarspersonens enskilda åsikter i frågorna. Respondenterna själva har i princip inte alls använt sig utav ordet ”jag” utan använt sig av ”vi”. Sålunda får de själva stå ansvariga för att svaren står för hela organisationen och inte deras personliga uppfattningar. Vidare så bör här också noteras att resultat har valt att presenteras även för län där bara en part har valt att medverka i undersökningen. Detta kan tyckas något motsägelsefullt eftersom studien ska undersöka förhållandet mellan två parter

och därmed skulle behöva svar från båda. Dock har det i en kartläggande studie av denna typ ansetts viktigt att kunna presentera så mycket resultat som möjligt från samtliga av landets län. Att inte presentera något alls från de län där bara en part svarat hade inneburit bortfall av data som ändå är värdefull och säger något om förhållandet. Resultaten från de län där bara en part medverkat bör dock läsas med ett större mått av källkritik.

Vad gäller metodval finns också en del kritik som kan behöva uppmärksammas. Precis som redogjorts för i avgränsningar utformades enkätundersökningarna så att respondenterna skulle svara kortfattat. Detta på grund av att svarsfrekvensen ansågs bli högre om enkäten kunde genomföras snabbt. Att ställa fler frågor och uppmana respondenterna att svara utförligt hade givit ett betydligt fylligare analysmaterial, men sannolikt hade då inte lika många tagit sig tid att svara. Det något översiktliga analysmaterialet kan således göra att även undersökningen uppfattas som något översiktlig, men för att kunna ge ett rikstäckande perspektiv och presentera material från varje län ansågs det nödvändigt att hålla undersökningen på genomförda nivå. En fallstudie på ett antal utvalda län skulle ge möjlighet att utforska frågorna djupare, varför en sådan studie föreslås som fortsatt forskning på området.

1.6 Forskningsläge

Den svenska hembygdsrörelsen har inte varit föremål för någon omfattande vetenskaplig forskning, utan det som finns skrivet om den är huvudsakligen producerat av rörelsen självt och håller oftast en mer populärvetenskaplig karaktär. Den litteratur som producerats av rörelsen självt har oftast publicerats i olika tidskrifter, tidningar eller andra föreningspublikationer. En viktig rikstäckande publikationskälla var *Bygd och Natur årsböcker* som gavs ut som separata publikationer varje år mellan 1939–1996 av Sveriges Hembygdsförbund. I dessa årsböcker samlades artiklar om hembygdsrörelsen skrivna av flertalet olika författare med blandade bakgrunder. Årsböckerna ges inte längre ut som separat publikation men Sveriges Hembygdsförbund publicerar fortfarande tidskriften *Bygd och Natur* som utkommer med fem nummer per år.

Vid studier som berör den svenska hembygdsrörelsen finns det dock huvudsakligen två vetenskapliga avhandlingar som är centrala. Den ena är Maria Björkroths doktorsavhandling *Hembygd i samtid och framtid 1890–1930: En museologisk studie av att bevara och förnya* (2000), och den andra är Anna Eskilssons doktorsavhandling *På plats i historien: Studier av hembygdsföreningar under 2000-talet* (2008). Vid sidan av dessa kan också nämnas *Idéer om*

hembygden: Utmaningar för en folkrörelse med lokalsamhället i fokus i en globaliserad värld (2007), vilket dock inte är en avhandling utan ett tryckt forskningssymposium från Linköpings Universitet i redaktion av Peter Aronsson och Annika Sundén. I denna publikation resonerar flera olika forskare kring frågor om hembygdsrörelsens roll i samtiden och dess utmaningar inför framtiden.¹¹

Maria Björkroths avhandling är en museologisk studie och hon använder sig huvudsakligen av teoribildningar från museologisk forskning vid sin undersökning och analys av hembygdsrörelsen. Avhandlingens huvudsakliga syfte är att identifiera olika handlingsfält där begreppen hembygd och hembygdsvård användes och även hur historia brukades och förnyades i samtiden, både som idé såväl som i praktiken, med fokus på perioden 1890–1930. Geografiskt är avhandlingen avgränsad och relaterad huvudsakligen till Dalarna, där bland annat Dalarnas Hembygdsförbund studeras. Björkroth är särskilt intresserad av rörelsens framväxt och ideologiska formering och de samhällsutvecklingar som drev processen, men hon gör en bredare omfattning av begreppet hembygd och inkluderar inte bara hembygdsrörelsen i undersökningen utan även andra aktörer. Hon identifierar hur både antalet museer och antalet kulturhistoriska objekt i det fysiska landskapet som skulle skyddas och bevaras mycket kraftigt växte från 1800-talets slut och fram under 1900-talet. Denna process hängde ihop med att den etablerade kulturminnesvården starkt förändrades då folkkulturen ”upptäcktes”, och nya rörelser som verkade för skydd av natur-, kultur- och sociala värden växte fram både på nationell, regional och lokal nivå, där hembygdsrörelsen var en av flera agerande rörelser.¹²

Anna Eskilssons avhandling är skriven inom ämnet historia och hon närmar sig hembygdsrörelsen med teoretiska utgångspunkter till stor del fokuserade kring historiebruk och hur rörelsen förhåller sig till det. Avhandlingens huvudsakliga syfte är att undersöka vad hembygdsföreningar under början av 2000-talet gör för något och vad de betyder för människor och lokalsamhällen, och samtidigt bidra till att förstå deras omfattning och uthållighet över tid. Geografiskt är studien avgränsad till Östergötland, där Eskilsson valt att studera tre olika hembygdsföreningar i Linköpingstrakten. Genom att studera föreningarnas verksamheter och de budskap som kan utläsas ur verksamheterna får hon i sin analys med en kombination av både vad rörelsen konkret gör och vad de symboliskt står för i samtiden. En

---

¹¹ Aronsson, Peter, Sundén, Annika (red.), *Idéer om hembygden: Utmaningar för en folkrörelse med lokalsamhället i fokus i en globaliserad värld*, Linköpings Universitet, Linköping, 2007.

¹² Björkroth, Maria, *Hembygd i samtid och framtid 1890-1930: En museologisk studie av att bevara och förnya*, Institutionen för kultur och medier, Umeå universitet, Diss. Umeå: Umeå universitet, 2000.

intressant del i Eskilssons avhandling är att hon tydligt framhäver att den samtida bilden av hembygdsrörelsen är förlegad och inte stämmer med verkligheten i föreningarna. Föreningarna har på många sätt förändrats och följt med i den övergripande samhällsutvecklingen och deras tillämpade verksamhet och sätt att bruka historien har förändrats, exempelvis genom ökad digitalisering. Bruket av lokalhistorien är dock fortsatt verksamhetens kärna och Eskilsson identifierar tre huvudsakliga former av historiebruk som tillämpas, ärva och upptäcka historia, visa och praktisera historia samt minnas och berätta historia. Ur föreningarnas verksamheter och tillämpade historiebruk utläser hon sedan också fyra olika kategorier av budskap eller betydelser, kunskapsgenererande, ideologiska, existentiella och sociala betydelser.¹³

Vad gäller de svenska läns museerna så är Kerstin Arcadius avhandling i etnologi, *Museum på svenska: Läns museerna och kulturhistorien (1997)*, sannolikt den mest heltäckande forskning som bedrivits om läns museerna. Avhandlingen behandlar framväxten och utvecklingen av läns museerna som grupp från 1850 till 1939. Arcadius framhåller att läns museerna är en unik grupp av museer som har en både kollektiv historia och samtidigt högst individuella historier och identiteter. Hon beskriver museernas utveckling från att själva idén om dem under 1800-talets mitt föddes hos nybildade fornminnesföreningar till det att faktiska museum skapades och så småningom under 1900-talet utvecklades och blev till statsstödda provinsmuseer med regionalt ansvar för kulturminnesvården i ett län. Samtidigt analyserar hon hur olika skiftningar i idéströmningar kring museiverksamheten och kulturpolitiska åsikter påverkat museernas uppbyggnad och verksamhetsområden, såsom exempelvis inträdet av akademiskt utbildade intendentur på museerna och uppbyggnaden av landsantikvarieorganisationen. Även geografiska, administrativa och mellanmänniska relationer vägs in som viktiga för hur museerna kom att utvecklas både individuellt och som grupp.¹⁴

Forskning som är specifikt riktad kring hur hembygdsrörelsen förhåller sig till museisektorn, och vice versa, tycks vara i princip obefintlig i dagsläget. Inför denna studie har inga publikationer inom specifikt det ämnet kunnat identifieras. I den forskning som tidigare nämnts i kapitlet så berörs dock detta till viss del i sofliga kapitel, men inte i någon omfattande utsträckning. Dock finns en rapport som behandlar läns museernas kulturmiljöarbete som Riksantikvarieämbetet utarbetat, *Läns museernas och motsvarande*

---

¹³ Eskilsson, Anna, *På plats i historien: Studier av hembygdsföreningar på 2000-talet*, Institutionen för studier av samhällsutveckling och kultur, Linköpings universitet, Diss. Linköping: Linköpings universitet, 2008.

¹⁴ Arcadius, Kerstin, *Museum på svenska: Läns museerna och kulturhistorien*, Diss. Lunds Universitet, Nordiska Museet, Stockholm, 1997.

museers kulturmiljöarbete: Kartläggning och redovisning av förutsättningarna för samverkan och verksamhetsutveckling på regional nivå (2015). I denna behandlas inte hembygdsrörelsen i någon vidare mening, men det framgår av den att av de 25 museer som deltog i undersökning så angav nästan alla att de samverkar med hembygdsrörelsen i kulturmiljöarbetet.¹⁵

1.7 Uppsatsens disposition

I det inledande avsnittet har redogjorts för uppsatsens syfte och problemformulering såväl som metod och teoretiska utgångspunkter samt tidigare forskningsläge. I det efterföljande avsnittet presenteras en historisk bakgrund där läns museernas och hembygdsrörelsens historia översiktligt sammanfattas och de bägge parternas förhållanden till varandra tas upp. I det tredje avsnittet redogörs för den genomförda undersökningen kring de bägge parternas samverkan med varandra i dagsläget. Resultaten från de genomförda enkätundersökningarna presenteras där länsvis. I det fjärde avsnittet sammanfattas resultaten och konkreta slutsatser som kunnat dras av undersökningen summeras. Uppsatsen avslutas sedan i det femte avsnittet med en sammanfattande diskussion där resultaten och särskilt intressanta svar diskuteras.

2. Hembygdsrörelsens förhållande till läns museerna

Ett huvudsakligt fokus i denna uppsats är att redogöra för och belysa förhållandet mellan hembygdsrörelsen och läns museerna. Detta avsnitt är uppdelat i sex underavsnitt. I de första tre underavsnitten, 2.1–2.3, presenteras en historisk bakgrund kring läns museerna och hembygdsrörelsen i Sverige samt deras historiska förhållande till varandra. Både hembygdsrörelsen och läns museerna har väldigt omfattande och komplexa historier som inte har kunnat redovisas i detalj, utan syftet med dessa avsnitt är att sammanfatta dem. Att känna till något om de bägge parternas historiska framväxt och utveckling samt historiska förhållande till varandra anses, enligt mig, relevant eftersom det bidrar till en vidare förståelse för ämnet och undersökningen.

Därefter följer ytterligare tre underavsnitt, 2.4–2.6. I det första av dem behandlas översiktligt förhållandet mellan amatörism och professionalism, något som haft påverkan på relationen mellan de två parterna. I det andra redogörs kortfattat för vad hembygdsrörelsen står för i

---

¹⁵ Riksantikvarieämbetet, *Läns museernas och motsvarande museers kulturmiljöarbete: Kartläggning och redovisning av förutsättningarna för samverkan och verksamhetsutveckling på regional nivå*, 2015, s. 35.

samhället och varför den förefaller vara en naturlig samarbetspartner för läns museerna. I det tredje redogörs för vilka arbetsvisioner samt reglerade ansvar och uppdrag som museisektorn har och som kan vara relevanta för samarbetet med hembygdsrörelsen. Detta görs för att kunna utreda ifall det går att avkräva läns museerna något formellt ansvar för att samarbeta med rörelsen

2.1 Läns museernas framväxt

De svenska läns museerna har som grupp blivit ett begrepp inom svensk museisektor och de har i flertalet sammanhang kallats "museiväsendets ryggrad". Såsom grupp är de unika och jämfört med hur museisektorn är organiserad i övriga Skandinavien är de också speciella. Därför har de också givits epitetet "den svenska museimodellen". Trots att de ofta nämns såsom grupp så är de dock en skara av väldigt olika och individuella museer med skiftande bakgrunder. Det har därför sedan tidigare konstaterats att det egentligen är svårt att skriva en gemensam historia kring dem och deras utveckling utan tydliga reservationer. Kerstin Arcadius konstaterar i sin artikel *Fornminnesföreningarna som blev läns museer (1994)* att det då fortfarande rådde en viss okunskap kring vilka läns museerna egentligen var, vilket kunde ses bland annat genom att Nationalencyklopedin år 1993 angav felaktig information kring det. Hon menade att detta kunde bero på att läns museerna har en status som inte är direkt synlig för en inte i verksamheten fullt insatt betraktare, utan deras status är tilldelad. De är en utvald skara som tilldelats uppgiften att ha de svenska länen både som bas och som innehåll. Museerna skall fysiskt finnas i länen, men länen och deras historia ska också både fysiskt och symboliskt finnas inne i museerna.¹⁶

Som grupp börjar läns museernas historia under början av 1900-talet, då det från statligt håll formulerades en begränsning för den statligt finansierade kulturminnesvården i landet, nämligen att högst ett museum per län borde kunna på statsbidrag för sin verksamhet. Detta innebar också en önskan om att det sålunda i varje län borde finnas ett sådant museum.¹⁷ År 1913 lät staten tillsätta den statliga fornminneskommittén, som skulle utreda frågor kring hur kulturminnesvården skulle organiseras i landet. Kommittén lämnade efter 8 år, 1921, sitt betänkande i frågan kring möjliga förslag för att från statligt håll ge stöd åt fornminnesmuseerna på landsbygden. Vitterhetsakademien avlade till Kungliga Maj:t ett yttrande kring att stöden borde begränsas till ett visst antal institutioner, och att dessa borde

---

¹⁶ Arcadius (1994), s. 246 f.

¹⁷ Arcadius (1994), s. 246.

utväljas så att de kunde sköta och bära regionalt huvudansvar för den museala verksamheten inom ett visst geografiskt område, lämpligen ett län. En viktig person i detta skede och som drev frågan hårt var Sigurd Curman, riksantikvarie sedan 1924. Han hade själv suttit med i fornminneskommittén och utrett frågan, och under sin tid som riksantikvarie arbetade han för att utveckla den regionala museisektorn, ett arbete som på många sätt lade grunden till de moderna läns museerna.¹⁸

Med detta började således sammansättandet av den grupp som idag utgör läns museerna, men de enskilda museernas bakgrund sträcker sig dock oftast längre tillbaka i tiden. De flesta museer har sitt ursprung i det som kallades fornminnesföreningar. Dessa började bildas runt om i landet i slutet av 1850-talet och kom senare i många fall att byta namn till museiföreningar, eller antog namn där båda delarna ingick. Den första som bildades var "Föreningen för Nerikes folkspråk och fornminnen" som grundades 1857, och vars verksamhet så småningom ledde fram till det som blev Örebro läns museum. Dessa föreningar bildades kring idéer om att rädda vad de ansåg vara ett hotat kulturarv, och deras huvudsakliga mål blev sedermera att skapa ett museum i det län de var verksamma i.¹⁹ De som grundade föreningarna och ingick i deras styrelser var främst akademiker, präster och tjänstemän med liberala värderingar, tydligt förankrade i en borgerlig kulturmiljö. De sökte inte bredd i sina verksamhetsområden utan djup, där det vetenskapliga och antikvariska särskilt betonades som viktigt för bevarande av det folkliga kulturarvet.²⁰ Att länen kom att bli viktiga och inte landskapen hade att göra med 1862 års decentraliseringsreformer och bildandet av landstingen, där regionalt självstyre introducerades som en ny typ av politisk strategi. Län eller landskap var dock en fråga för diskussion och det fanns föreningar som istället bildades och arbetade utefter landskapsgränserna. Landets fornminnesföreningar skapade sig dock aldrig något gemensamt centralt organ eller förbund dit verksamma föreningar kunde ansluta sig. Visserligen tillkom en riksförening, Svenska Fornminnesföreningen, grundad 1869, men denna var inte något förbund dit föreningarna kunde ansluta sig utan en fristående aktör. Dess arbete kom dock att bli viktigt genom exempelvis de föreläsningar, möten och förevisningar som de genomförde hos de olika föreningarna runt om i landet.²¹

---

¹⁸ Hofrén, Erik, "Läns museerna som hembygdsrörelsens museer" i *Hembygdsvård: En folkrörelse i arbete*, Bygd och Natur årsbok 1977, Riksförbundet för hembygdsvård, Stockholm, 1977, s. 128.

¹⁹ Arcadius (1994), s. 247.

²⁰ Hofrén, s. 126.

²¹ Arcadius (1994), s. 248.

Det första museet med uttalat regionala avsikter var Smålands Museum som grundades genom en större föremålsdonation 1868. Till en början inrymdes museets samlingar i läroverkslokalen i Växjö, där lärarna ansvarade för samlingarnas vård och även till viss del använde dem i undervisningen. Många föreningars samlingar inrymdes vanligen i läroverkens lokaler innan de hade möjlighet att skaffa sig egna lokaler som kunde bli renodlade museer och fornsalar. Förebilden för de nystartade museerna i länen var centralmuseerna i huvudstaden, Historiska museet, Nordiska museet och Nationalmuseum. De nya museerna försökte organisera sig med dessa som förebilder, och sammansätta sina samlingar utefter en blandning av hur deras såg ut. Samlingarnas sammansättningar kom alltså att riktas mot fem huvudsakliga områden, förhistoria, kyrklig konst, allmoge, högre stånd och övrig konst. Dessa kategorier av samlingar ansågs det borde finnas i varje museum, och det kunde uppfattas som problematiskt om någon kategori saknades eller var allt för liten i omfattning. Museerna som bildades av föreningarna kom till en början att kallas landsortsmuseer eller provinsmuseer, termen läns museer tillkom först långt senare. Situationen för museerna i de olika länen var länge väldigt oenhetlig, men under 1930-talet kom den att bli mer enhetlig då organisationen med landsantikvarier, museernas huvudintendent, kom att byggas ut så att varje provinsmuseum tillslut fick en sådan. Landsantikvarie var en särskild tjänst som gavs till en intendent som hade akademisk utbildning i museiämnen och vars uppgift blev att leda museets arbete i länet. Tjänsten hade en enhetlig titel och en gemensam normalinstruktion som var densamma i samtliga län. Efter dessa förändringar kan det alltså börja talas om läns museer mer utifrån den betydelse som vi förknippar begreppet med idag. Dock så har olika tidsepoker också givit olika möjligheter för museerna, och även satt stor prägel på dem och deras utveckling och verksamhet. Vid studier av deras historia framträder därför den tidsmässiga variationen som stor, och deras historier är därmed väldigt olika varandra eftersom förutsättningarna inte varit desamma i alla län, vilket kan vara viktigt att notera. Läns museerna har alltså inte vuxit fram som en enhetlig organisation utan som separata musier som senare kommit att tillsammans formera en organisation.²²

Idag samverkar läns museerna med varandra genom nätverket Läns museernas Samarbetsråd, grundat 1954. Detta nätverk fungerar som nationell branschorganisation och för läns museernas talan nationellt och utövar nationellt samarbete med andra organisationer inom kulturfären.²³ Sverige har i dagsläget 21 stycken län, men antalet museer som finns anslutna

---

²² Arcadius (1994), s. 248–258.

²³ Läns museernas Samarbetsråd, <https://www.lansmuseerna.se/> (19-04-18)

till samarbetsrådet är dock 25 stycken. Tre län har mer än ett länsmuseum, Hallands län, Skåne län och Västra Götalands län. Anledningarna till detta ser olika ut men beror exempelvis på att det förut funnits flera län än idag, och när dessa sammanslagits har museerna ändå fått behålla sina roller. Förutom samarbetsrådet är samtliga av läns museerna även anslutna till Riksförbundet Sveriges Museer, grundat 2004, vilket är en branschorganisation för hela museisektorn som arbetar med att tillvarata och driva hela museisektorns gemensamma intressen.²⁴

2.2 Hembygdsrörelsen – en 1900-talets folkrörelse

Hembygdsrörelsen i Sverige grundades precis i början av sekelskiftet 1900, då en mängd idéer som cirkulerat runt i Sverige och Europa under 1890-talet slutligen smälte ned till en helt ny typ av rörelse. Detta innebar att folk- och fornminnesromantiken, som främst representerades av fornminnesföreningarna, till viss del bytte skepnad och började ta sig nya uttryck. Fornminnesföreningarnas vurm för fornminnen och samlandet av historiska föremål byggde till stor del på ideal från den Götiska romantiken från tidigt 1800-tal, vilken kombinerades med ett nyväckt intresse för musealt samlande av folkligt kulturarv. Den nya rörelsen kom dock att inspireras av andra radikalare idéer och tankar kring kultur- och naturskydd och samhällsutveckling, och anta ett annat arbetssätt med andra målsättningar. Ett tecken på att något förändrats kan sägas vara när Västbo Härads Fornminnesförening i Småland år 1902 skapade en hembygdsgård av ditflyttade byggnader och deras syfte med det var inte bara att samla och bevara gamla byggnader och föremål, utan att även skapa en mötesplats där folk kunde mötas och uppleva bygdens historia och lära sig av den för att ta den med sig in i framtiden som förebild. Denna förening har därför ibland kallats Sveriges första hembygdsförening, trots att den egentligen var en fornminnesförening.²⁵

En man som betydde väldigt mycket för bildandet av den svenska hembygdsrörelsen var författaren Karl-Erik Forsslund. År 1900 publicerade han sin bok ”Storgården”, som har kommit att kallas för något av en ”hembygdsrörelsens väckelseskraft”. I boken predikade Forsslund helhjärtat för vård och bevarande av både natur- och kulturminnen och för kärlek till den egna hembygden. Han lade en sträng dom över det han ansåg vara industrialismens människofientliga stadsmiljöer, som hotade den gamla kulturen och naturen, och propagerade

---

²⁴ Sveriges Museer, <http://www.sverigemuseer.se/om-sveriges-museer/> (19-04-18)

²⁵ Rydén, Josef, ”Rörelsens rötter” i *Återblickar: Samfundet för hembygdsvård 75 år*, Bygd och Natur årsbok 1991, Sveriges Hembygdsförbund, Stockholm, 1991, s. 7 ff.

för ett lantligt hemliv med närhet till natur och solljus. Forsslunds tankar var för tiden mycket radikala och talade närmast om en slags kulturrenässans som skulle frälsa landet från industrialismens många oönskade avigsidor och skapa ett helt nytt slags samhälle där den spirande rotlösheten skulle ersättas med hemkänsla och tillhörighet. De radikala tonerna i tankarna kom dock att med tiden mildras något.²⁶ En viktig del av Forsslunds lära var att det var nuet och framtiden som stod i centrum, inte en hindrande nationalism och romantisering av det förgångna. För hembygdsrörelsen blev just siktet på framtiden något som kom att bli centralt för rörelsen i dess ungdom. Forsslund vidareutvecklade sina idéer under kommande år och utarbetade senare var man skulle kunna kalla för ett program för hur hembygdsrörelsens arbete skulle organiseras och genomföras. Skriften gavs namnet ”Hembygdsvård” och publicerades 1914 samt var indelad i två huvudsakliga delar ”Naturskydd och nationalparker” och ”Kulturskydd och bygdemuseer”. Även denna publikation blev ett klassiskt verk med stor betydelse för hembygdsrörelsens utveckling och organisering.²⁷

Det som banat väg för dessa nya tankar var till stor del den nationalromantiska anda som under 1890-talet präglade kultursfären. Inom både lyrik, litteratur, konst och arkitektur var de romantiserande inslagen kring landskapet, hembygden och landets historia mycket starka. Som företrädare för denna inriktning kan nämnas poeter som Gustaf Fröding och Erik-Axel Karlfeldt, författare som Verner von Heidenstam och Selma Lagerlöf, konstnärer som Carl Larsson och Anders Zorn och arkitekter som Ferdinand Boberg och Ragnar Östberg.²⁸ Vid sidan av nationalromantiken påverkade också en ny naturvetenskapligt präglad bild av landet och dess kultur. Denna grundade sig främst på biologins och geologins utvecklingsläror och gav en ny bild av landskapet, där det sattes in i en historisk utveckling och där naturen kom att förstås som något påverkat av tiden, kulturen och evolutionen. Detta gav en ny syn på naturens kulturella betydelse och väckte ett intresse för bevarandet av både natur och kulturarv.²⁹

Själva startskottet för hembygdsrörelsens bildande kan dock sägas sköts av en annan rörelse, nämligen den s.k. ungdomsrörelsen. Denna rörelse spred sig från Norge och propagerade för vård av regionalt och nationellt kulturarv genom meningsfulla sysselsättningar som dans, musik, föredrag och bokläsningar med mera. Det första mötet i Sverige hölls i Jämtland år

---

²⁶ Rydén, s. 8 ff.

²⁷ Rentzhog, Sten, ”Den svenska hembygdsrörelsen” i *Hembygdsvård: En folkrörelse i arbete*, Bygd och Natur årsbok 1977, Riksförbundet för hembygdsvård, Stockholm, 1977, s. 9 ff.

²⁸ Rydén, s. 10 ff.

²⁹ Sundin, Bosse, ”Upptäckten av hembygden. Om konstruktionen av regionala identiteter” i *Den regionala särarten*, Barbro Blomberg & Sven-Olof Lindquist (red.), Studentlitteratur, Lund, 1994, s. 12 ff.

1899.³⁰ Ungdomsrörelsen var opolitisk och inte heller strikt nationalistisk, men samtidigt väldigt fosterländsk och för sin tid radikal. I Dalarna anordnades stora ungdomsmöten i Mora 1903 och Leksand 1904, vilka drog 10 000-talet besökare. Bland talarna fanns bland annat Karl-Erik Forsslund, Anders Zorn och Verner von Heidenstam. Det predikades om den hotade folkulturen, den döende hemslöjden, den hotande industrialismen samt den till synes hejdlösa emigrationen och vad som kunde göras för att bevara, vårda och använda natur och kultur för att skapa en bättre framtid och positivare samhällsutveckling. Efter dessa möten bildades 1905 i Mora det som blev landets första uttalade hembygdsförening. Efter det bildades många fler i snabb takt i hela Dalarna och redan 1915 skapade de det regionala samarbetsorganet Dalarnas Hembygdsförbund. Med Dalarna som förebild började sedan hembygdsföreningar och regionala hembygdsförbund att bildas runt om i landet.³¹

Utvecklingen var dock inte unik för Sverige, utan liknande idéer hade ventilerats och slagit rot i andra delar av Skandinavien och Europa såsom exempelvis Norge, Finland och Tyskland. Där utvecklades hembygdsrörelser ungefär samtidigt och rörelserna lät sina utvecklingar inspireras av varandra, där särskilt den tyska inspirerade utvecklingen av den svenska.³²

De nystartade hembygdsföreningarna skiljde sig från fornminnesföreningarna främst genom att de i första hand inte hade en antikvarisk och museal målsättning. Utan var istället inriktade på att lyfta och använda lokalhistorien i nutiden och skapa gemenskap och samhällsengagemang runt den. De ville både bevara och samtidigt använda historia och kulturarv för att utveckla samhället och skapa en ny framtid. Rörelsen var mer bred och folklig, och med ambitioner mer inriktade på samhällsutveckling. Dock var hembygdsrörelsen under de första åren inte så folklig som den senare blev, till en början var det främst intellektuella och jordägare snarare än arbetare som var delaktiga. Områden som rörelsen särskilt kom att brinna för var hemslöjd och hantverk, folkmusik, folkdans och gamla seder och bruk. Även hembygdsrörelsen ville dock skapa museer, men då mer utav ”bygdemuseer” som inte var så professionaliserade. En viktig förebild blev Arthur Hazelius friluftsmuseum Skansen i Stockholm. Detta eftersom det innefattade både kulturhistoriska såväl om zoologiska och botaniska samlingar, och även skulle vara ett levande museum med folkmusik, dans, skådespel och fester. Att skapa så kallade hembygdsgårdar eller hembygdsparkar av

---

³⁰ Sundin, Bosse, ”Hembygdsläran. Upptäckten och konstruktionen av hembygden” i *Den dubbla blicken: Historia i de nordiska samhällena kring sekelskiftet 1900*, Harald Gustafsson (red.), Sekel bokförlag, Lund, 2007, s. 67.

³¹ Rentzhog, s. 9–10.

³² Eskilsson, s. 10.

hopflyttade äldre byggnader, som även kunde rymma föremålssamlingar, och som kunde bli en mötesplats för föreningen blev snabbt en kärnverksamhet hos hembygdsföreningarna runt om i landet.³³

Till en början var hembygdsvården utan något samarbetsorgan på nationella nivå, men detta förändrades 1916 då Samfundet för hembygdsvård bildades i Stockholm. Initiativet kom från Svenska Teknologföreningen och speciellt Nordiska museets intendent Axel Nilsson. Till första ordförande valdes lektorn Karl Starbäck, som även var engagerad i den nybildade Svenska Naturskyddsföreningen. Tanken med samfundet var att det skulle fungera som nationellt samarbetsorgan och agera främst med rådgivande arbete till den nystartande och växande rörelsen. Andra rikstäckande aktörer som kom att stödja samfundet och bli medlemmar var exempelvis Svenska Turistföreningen, Naturskyddsföreningen, Svenska Slöjdföreningen med flera. Först 1919 anslöts de första enskilda hembygdsföreningarna som medlemmar. Dock så hade samfundet under lång tid stora organisatoriska problem, det blev inte det riksförbund som önskades från gräsrotternas håll. Det dröjde egentligen ända fram tills 1975 innan organisationen organiserades på det sätt som efterfrågats redan sedan 1930-talet. Då ändrades stadgarna så att allt inflytande över samfundets arbete lades på de regionala hembygdsförbunden som var anslutna. På så sätt skapades enligt demokratisk modell den paraplyorganisation som än idag är verksam. Samtidigt bytte samfundet namn till Riksförbundet för hembygdsvård.³⁴

Idag samordnas hembygdsvården nationellt fortfarande genom riksförbundet, som numera heter Sveriges Hembygdsförbund, och de 26 regionala hembygdsförbund som finns i landet är samtliga anslutna till förbundet. Riksförbundets verksamhet syftar till att samla, stödja och företräda hembygdsvården både nationellt och internationellt. Det företräder även rörelsen i kontakter och samarbeten med myndigheter, departement och andra riksorganisationer³⁵ Sverige Hembygdsförbund finns representerat i Länsmuseumernas Samarbetsråd och erhåller även statliga bidrag från Riksantikvarieämbetet och Naturvårdsverket samt verksamhetsstöd från Kulturrådet.³⁶

---

³³ Rentzhog, s. 12 ff.

³⁴ Björkroth, Maria, "Från vision till verklighet" i *Återblickar: Samfundet för hembygdsvård 75 år*, Bygd och Natur årsbok 1991, Sveriges Hembygdsförbund, Stockholm, 1991, s. 23–77.

³⁵ Sveriges Hembygdsförbund, *Organisation*, <https://www.hembygd.se/shf/page/3092> (2019-05-01).

³⁶ Sveriges Hembygdsförbund, *Det här är Sveriges Hembygdsförbund 2018–2022*, Stockholm, 2019, s. 9.

2.3 Läns museerna - hembygdsrörelsens museer

”Är det riktigt – att läns museerna är hembygdsrörelsens museer? Ja, naturligtvis är det rätt och riktigt. Och kanske är det tydligare idag än någonsin.”³⁷

Så skriver dåvarande landsantikvarien vid Dalarnas Museum, Erik Hofrén, i Bygd och Natur årsbok 1977. Det är dock något oklart exakt vad han menar med det, i artikeln motiveras egentligen inte på något ställe varför så skulle vara fallet. Dock står det klar att det under lång tid genom läns museernas arbete har byggts upp en regional kulturminnesvård där hembygdsrörelsen utgjort en viktig part för samverkan. Hofrén menade att ett läns museum, sett ur en formell synvinkel, kunde definieras som ”en verksamhet som finansieras av stat, landsting och kommun, ofta i nära samverkan med ett hembygdsförbund.”³⁸

Svaret på varför läns museerna kan kallas hembygdsrörelsens museer står dock att finna i andra källor. I tidigare kapitel har redogjorts för hur de flesta läns museerna bilades av s.k. fornminnesföreningar och att dessa föreningar skiljde sig från den under 1900-talet framväxande hembygdsrörelsen genom att de var mer antikvariskt och musealt inriktade, medan hembygdsrörelsen var mer folklig och inriktad på att bruka och levandegöra historia i samtiden. Dock så kom det att bli så att dessa två rörelser till stor del sammansmälte både organisatoriskt och verksamhetsmässigt. De gamla fornminnesföreningarna kom till stor del antingen att upplösas, slås samman med de nya hembygdsförbunden, eller ingå som medlemmar i de nya förbunden. I Västmanland kom exempelvis den gamla fornminnesföreningen att 1924 bilda det nya hembygdsförbundet som idag går under namnet Västmanlands Hembygdsförbund och Fornminnesförening. I Jämtland kom den gamla föreningen att uppgå i det nybildade förbundet Heimbygda, medans i exempelvis Kronoberg, Blekinge och Värmland kom den gamla fornminnesföreningen att gå in som medlem i det nya hembygdsförbundet. Vissa fornminnesföreningar kom dock att finnas kvar utan att förändras och är fortfarande aktiva.³⁹

Ett annat exempel där förändring skedde är Örebro län, där fornminnesföreningen som grundade Örebro läns museum kom att ombildas till Örebro läns hembygdsförbund, vilket var ensam huvudman över läns museet fram tills 1978. Likande utveckling fanns även i Jönköpings län, där hembygdsförbundet var ensam huvudman över läns museet fram tills

---

³⁷ Hofrén, s. 124.

³⁸ Hofrén, s. 131.

³⁹ Arcadius (1997), s.163 f.

1976.⁴⁰ Det finns även exempel på länsmuseum där hembygdsförbund och inte fornminnesföreningar blev nyckeln till bildandet av museet, ett exempel är Västerbottens Museum. Där kom det år 1919 bildade Västerbottens läns hembygdsförbund att driva på uppbygganden av ett länsmuseum sedan den gamla fornminnesföreningens samlingar först eldhärjats och sedan inrymts provisoriskt i olika små trånga lokaler.⁴¹

Bildandet av de regionala hembygdsförbunden gjordes främst för att på regional nivå kunna organisera och samordna de många lokala hembygdsföreningarna som bildades i länen. Sammanslagningarna, eller de täta samarbetena, med fornminnesföreningarna medförde dock även att hembygdsförbunden, och därmed hela hembygdsväsendet, fick en fast förankring till länsmuseumerna. Här spelade även landsantikvarietjänsten roll eftersom utefter riksantikvarie Sigurd Curmans målsättning så skulle museets landsantikvarie även fungera som sakkunnig åt länets hembygdsförbund. Något som blev vanligt var exempelvis att landsantikvarien kom att väljas till sekreterare i hembygdsförbundet. Detta innebar även att de museala dragen stärktes något hos hembygdsväsendet.⁴² Det framstår sålunda tydligt att den nybildade hembygdsväsendet ganska snabbt kom att etablera en stark relation till länsmuseumerna och även bli en avgörande och viktig del i museernas fortsatta utveckling. Att Hofrén kallade dem för hembygdsväsendets museer är kanske därför inte så konstigt.

Under 1970-talet kom dock förhållandet mellan länsmuseumerna och hembygdsväsendet att förändras igen, då museerna på de flesta håll kom att i olika utsträckningar separeras från hembygdsförbunden. I Jönköpings län skedde denna ”skilsmässa” som nämnt 1976 och i Örebro län 1978. Det som skedde då var att länsmuseumet övergick till en stiftelse som bestod av kommunen, landstinget och hembygdsförbundet, vilka alla fick ett antal ledamöter i stiftelsen. I alla län kom dock inte hembygdsförbundet att delta i den nya stiftelsen utan lämnades utanför.⁴³ Sven Schylberg konstaterade i Bygd och Natur årsbok 1977 att det då fanns två typer av hembygdsförbund, de som hade stark förankring i de lokala föreningarna och medlemmarna och de som hade kvar stark koppling till länsmuseumet. I de senare var landsting och kommuner med och utsåg styrelser och verksamheten utövades genom museets

---

⁴⁰ Ruhnbro, Rune, Rydén, Josef, *Alla våra hembygder: Brevsamtal om hembygdsväsendet*, Carlsson & Jönsson, Stockholm, 1983, s. 53–55.

⁴¹ Lindqvist, Gunnar, Thor, Lars, Carlsson, Trygve (red.), *Museiboken: Sverige Länsmuseum*, Carlssons, Stockholm, 1984, s. 226.

⁴² Rentzhog, s. 17.

⁴³ Ruhnbro & Rydén, s. 54 ff.

tjänstemän. De med stark koppling till museerna höll dock på att förändras eftersom det pågick ett arbete för att separera dem från huvudansvaret och istället bilda stiftelser.⁴⁴

Förändringen där hembygdsförbundens förankring och roll gentemot läns museerna förändrades togs emot med blandade känslor av hembygdsrörelsen. Till viss del uppfattades det som att hembygdsförbunden lämnades utanför och det fanns en oro att de inte skulle få inflytande i de nya stiftelserna. De var också oroliga att det skulle innebära att hembygdsrörelsen inte längre skulle kunna ställa samma krav på att få nyttja museets fackutbildade kompetens i sin verksamhet som de under tidigare årtionden kunnat göra. Författaren och lektorn Josef Rydén, ordförande i Riksförbundet för hembygdsvård 1988–1993, beskriver i en brevväxling från 1982 att i hans hemlän Jönköping var processen då läns museet skulle övertas av en stiftelse fylld av långdragna utredningar med meningsmotsättningar och vända. Hembygdsförbundet var missnöjt med förslaget kring stiftelsebildningen och rädda för att bli fråntagna inflytande över läns museet och dess verksamhet. Rydén konstaterar dock att när förslaget väl omarbetats och genomförts så föll det väl ut. Hembygdsförbundet fick sitta med i stiftelsen med samma mängd mandat som övriga medstiftare och kunde göra sin röst hörd och få inflytande över verksamheten. Dessutom innebar det att förbundet befriades från tunga förvaltningsuppdrag och fick en friare ställning men behöll samtidigt ett starkt stöd för sin verksamhet från museets tjänstemän.⁴⁵ Att förbunden började separeras från museerna menar Rydén var nödvändigt eftersom ”Institutionerna blev för stora, för kostsamma och för belastade med allmänna åtaganden för att förbunden skulle kunna fortsätta att driva dem”.⁴⁶ Han menade även att det var hämmande för det ideella engagemang som hembygdsrörelsen bygger på att alltid behöva vara ekonomiskt beroende av staten, landstingen och kommunerna.⁴⁷

I Bygd och Natur årsbok 1991 summerar samme Josef Rydén att de flesta regionala hembygdsförbund då skiljts från läns museerna och att stiftelser tagit över som huvudmän istället, men att det inte inneburit att relationen mellan museerna och hembygdsförbunden synbart försämrats. Utan den nära relationen till museerna hade i regel upprätthållits och oftast inneburit fruktsamma samarbeten mellan de bägge parterna. Dock så hade det i vissa fall i de län där förbunden blivit försvagade eller i de län där de fortfarande stod mycket nära

---

⁴⁴ Schylberg, Sven, ”Hembygdsförbundet” i *Hembygdsvård: En folkrörelse i arbete*, Bygd och Natur årsbok 1977, Riksförbundet för hembygdsvård, Stockholm, 1977, s. 23.

⁴⁵ Ruhnbro & Rydén, s. 58–60.

⁴⁶ Ruhnbro & Rydén, s. 58.

⁴⁷ Ruhnbro & Rydén, s. 58.

museerna blivit svårt för riksförbundet att nå ut till de enskilda lokala föreningarna och etablera kontakt där, vilket ansågs negativt för rörelsens nationella sammanhållning.⁴⁸

2.4 Amatörerna och de professionella

En intressant aspekt kring förhållandet mellan hembygdsrörelsen och museerna är diskussionen och konflikten kring ”amatörer och professionella”. När den tidigare ordförande för Nordiska Förbundet för hembygdsarbete Rune Ruhnbro, i en tidigare refererad brevväxling med Josef Rydén, talar om förhållandet mellan läns museerna och hembygdsrörelsen gör han det just med termen att det är förhållandet mellan ”amatörerna och experterna och institutionerna”⁴⁹ Samma gäller för Erik Hofrén som i Bygd och Natur årsbok 1977 uttrycker att flera långa missförstånd och samarbetsproblem som funnits mellan hembygdsrörelsen och museerna bottnar i förhållandet mellan amatörism och professionalism. Målen för arbetet är dock ofta likartade men sättet att utföra dem på skiljer sig åt.⁵⁰ I en studie från 1997 initierad av Sveriges Hembygdsförbund beskrivs att hembygdsrörelsen sällan medräknats som en del av den etablerade kulturmiljövården eller i den museala världen. De har sällan fått något riktigt erkännande som den viktiga länk mellan historien, nuet och framtiden som de utgjort över tid och fortfarande utgör.⁵¹

I ett inlägg i antologin *Otydligt, Otymligt, Otaligt* (2005) skriver Annika Alzén om det folkligt förankrade kulturarvet i förhållande till det institutionaliserade, och relationerna som har funnits där emellan. I hennes definition står alltså hembygdsrörelsen för det mer folkliga kulturarvet och museerna för det institutionaliserade. Dock är vad som är ”folkligt” eller inte givetvis en tolkningsfråga. Alzén finner det intressant att det kulturarv som hembygdsrörelsen brinner för är så viktigt att de bildar en ideell kraft vid sidan av professionen och den officiella kulturpolitiken. Hon frågar sig varifrån detta engagemang kommer, eftersom det uppenbarligen inte utgår från den antikvariska professionen och de kulturarvsbevarande institutionerna och inte heller från den akademiska världen eller den statliga politiken. Svaret står att finna i hembygdsrörelsens historia och framväxt, där rörelsen till en början var mycket progressiv och rent av betraktade traditionella museer och antikvarisk expertis som stelbenta

---

⁴⁸ Rydén, s. 253.

⁴⁹ Ruhnbro & Rydén, s. 53.

⁵⁰ Hofrén, s. 129.

⁵¹ Adolfsson, Gerd, Svensson, Ronny, *Hembygd är framtidsbygd*, Bergslagsgruppen & Sveriges Hembygdsförbund, Norberg & Stockholm, 1997, s. 85.

och hämmande för ett levande folkligt kulturarv.⁵² Det framstår ibland som att rörelsen ” [...] i viss mån uppstår i opposition till den antikvariska expertisen”⁵³ och att den bidragit till att kulturarvet delvis blev en folklig fråga som en protest mot professionens självutnämnda tolkningsföreträdare på området.⁵⁴

Professionen uppfattas som motsats till amatören, vilket i sig är korrekt. Ur ett historiskt perspektiv så var dock i själva verket de som grundade museerna till största del att själva betrakta som ”amatörer”. Det var först när de fackutbildade tjänstemännen gjorde inträde på museerna som en slags professionalisering och institutionalisering satte igång på allvar. Under hela 1900-talet har en museiprofession växt fram och samtidigt har hembygdsrörelsen under hela tiden funnits med vid sidan och förhållit sig till en föränderlig professionell verksamhet vid museerna. Något som också givetvis påverkat förhållningssätten är de olika arbetsätten som förespråkats av respektive parter. Hembygdsrörelsen har traditionellt verkat genom att kultivera kulturarvet, vilket kan uttryckas är att skapa, bruka och bilda kulturarv. Den konkreta upplevelsen av historien är viktig såväl som att människor också själva rent konkret får använda kulturarvet för att upptäcka kunskap och lära kring det. Museisektorn har traditionellt verkat mer genom att reservera kulturarvet, vilket kan uttryckas är att värna, skydda och bevara kulturarv. De har velat skydda kulturarvet från de ”antikvariskt fäkunniga” som annars riskerat hota det, och varit inriktade på att skapa kunskapsförmedling och lärdom via mer traditionella former såsom utställningar och föredrag. Sedan har givetvis både museerna såväl som hembygdsrörelsen förändrats och utvecklats mycket, likväl som att de i olika delar av landet också varit olika varandra, vilket innebär att både dessa arbetsätt och inställningar till dem har förändrats och omformats över tid. Ett exempel på det är när hembygdsrörelsen kom att allt mer röra sig bort från de tidiga mer radikala kulturidéerna och bli mer musealt inriktad i takt med att den fick allt större fäste vid och samverkan med just läns museerna. Så småningom började då rörelsens särintressen successivt att föras in i professionens varför den tidigare ”oppositionen” mot institutionernas tolkningar av kulturarvet också började att avta successivt.⁵⁵

Alzén nämner dock i sin text att det är svårt att entydigt avgöra om det verkligen finns någon skillnad mellan ett professionellt sätt och ett lekmannamässigt, eller folkligt, sätt att betrakta

---

⁵² Alzén, Annika, ”Amatörer eller proffs? Frågan om kulturarvets demokratiska villkor” i *Otydligt. Otymligt. Otaligt.: Det industriella kulturarvets utmaningar*, Annika Alzén & Birgitta Burell (red.), Carlssons, Stockholm, 2005, s. 90–91.

⁵³ Alzén, s. 91.

⁵⁴ Alzén, s. 106.

⁵⁵ Alzén, s. 100 ff.

kulturarvet. Benämningar som ”profession” och ”amatör” menar hon är väldigt vaga och oprecisa. Det är alltså svårt att veta vem som avgör vad som är vad eller vem som är vem. Dessutom rymmer hembygdsrörelsen väldigt stora olikheter och uppfattningar både i tid och rum, varför det är svårt att egentligen avgöra hur rörelsen samlat ser på och förhåller sig till dessa frågor. Vidare har museerna, och kulturarvsbranschen i stort, förändrats väldigt mycket och under 1900-talets slut alltmer börjat intressera sig för hur kulturarvet egentligen brukas och olika sätt att använda det på. Vilket har lett till förändrade arbetsätt där hembygdsrörelsens sätt att betrakta och bruka kulturarvet kommit att bli även ett inslag hos museiprofessionens verksamhet, där de exempelvis blivit mer öppna och tillåtande mot publikens deltagande på museerna.⁵⁶ Därmed kan det tänkas att det då kan ha inneburit att klyftan mellan amatörer och professionella har minskat.

Men några nyare publicerade diskussioner än Alzéns kring hur detta förhållande mellan upplevd amatörism och professionalism i dagsläget uppfattas ha utvecklats samt hur det påverkar samarbetet mellan parterna har inte lyckats hittas. I Anna Eskilssons avhandling berörs ämnet också till viss del, men den är ungefär samtida och överensstämmande med Alzéns beskrivning. I de inom denna studie genomförda enkätundersökningarna ställdes inga konkreta frågor kring just detta ämne men en del av respondenterna valde ändå att på olika sätt ta upp det i sina svar.

2.5 Hembygdsrörelsen som naturlig samarbetspartner

I bakgrunden har redogjorts för hur hembygdsrörelsen växte fram och utvecklades under sin första tid. Men det är också intressant att betrakta hembygdsrörelsen som samhällsaktör i modernare tid, främst för att visa vad rörelsen står för och varför den förefaller utgöra en relevant och naturlig samverkanspart för såväl läns museerna såsom kulturarvssektorn i stort. Enligt generalsekreteraren på Riksförbundet Sveriges Museer, Mats Persson, förefaller sig samarbete mellan läns museerna och hembygdsrörelsen oftast naturligt eftersom de båda har en gemensam bakgrund och eftersom läns museerna även har regionalt ansvar för kulturmiljövården i sina län. Enligt förbundet är det viktigt att det finns samarbete mellan museerna och hembygdsrörelsen eftersom samverkan och samarbeten överlag är viktiga för hela sektorn.⁵⁷ Även Läns museernas Samarbetsråd anser att samverkan mellan parterna är viktig för att kulturarvet ska kunna bevaras och även användas i dagens samhälle. Sektorn för

---

⁵⁶ Alzén, s. 100 ff.

⁵⁷ Persson, Mats, Generalsekreterare, Riksförbundet Sveriges Museer, mailkontakt, 2019-04-22.

kulturarv och museer är liten och har flera gemensamma mål med hembygdsrörelsen så samverkan är därmed även en förutsättning för att kunna bedriva effektivare arbete.⁵⁸

I en studie som initierades av Sveriges Hembygdsförbund och publicerades 1997 framgår det att hembygdsrörelsen under 1990-talet var en aktiv regional kulturaktör som samverkade i flertalet kulturprojekt med kommuner, landsting, länsteatrar, museer med flera.

Hembygdsrörelsen utgör en del av en bygds regionala kulturhistoriska och kulturella kapital och bidrar ofta till ett regionalt och lokalt nätverk med andra folkrörelser och föreningsliv såsom idrottsföreningar, folkdans- och folkmusikföreningar, teaterföreningar och frikyrkorörelser. Genom sin verksamhet bidrar rörelsen även till att vidmakthålla både lokala och nationella traditioner samt förstärka, synliggöra och levandegöra kulturarvet i lokalsamhället. Detta är viktigt både för lokalsamhällena men även för samhället i stort. För lyckade regionala kultursatsningar initierade av kommuner, regioner eller museer är sålunda hembygdsrörelsen en viktig samverkanspart eftersom den besitter stor kunskap om lokalsamhället och är så starkt folkligt förankrad att den även binder ihop nätverk med andra rörelser i lokalsamhällena.⁵⁹ För främst museisektorn har det sedan tidigare uttryckts att det borde vara värdefullt att förbättra denna folkliga lokala förankring eftersom museerna själva ibland haft svårt att etablera en välutvecklade sådan. Hembygdsrörelsen som en samverkande publikorganisation ger därmed möjlighet att i större grad förankra museernas verksamhet i kontaktnät ute i lokalsamhällena.⁶⁰

Under 1990-talet kunde det utifrån att jämföra hembygdsföreningarnas stadgar utläsas att deras huvudsakliga mål var ”att värna och vårda hembygdens miljö och dess kulturarv och föra detta vidare till kommande generationer”⁶¹. Kulturarvet skulle också levandegöras genom att användas vid exempelvis folkdans, hantverk, musik och teater. Samtidigt fanns i flera stadgar formuleringar kring att rörelsen även skulle delta i samhälls- och miljöplanering och verka för bygdens framtida utveckling och stimulera utvecklingsinitiativ. Även att bedriva aktivt samarbete med aktörer såsom kommuner och kulturorganisationer nämndes återkommande. Sammantaget var hembygdsrörelsens verksamhet under denna tid väldigt mångfacetterad, men utgick alltid från både ett mänskligt och samhällsinriktat perspektiv. Deras verksamhet kan kategoriseras huvudsakligen som kulturverksamhet, där just den egna

---

⁵⁸ Kindgren, Hans & Hermelin, Olof, Läns museernas Samarbetsråd, mailkontakt, 2019-05-07.

⁵⁹ Adolfsson & Svensson, s. 9–51.

⁶⁰ Ruhnbro & Rydén, s. 55.

⁶¹ Adolfsson & Svensson, s. 15.

bygdens historia och kulturarv har den centralaste rollen.⁶² I sin doktorsavhandling från 2008 konstatareade Anna Eskilsson att hembygdsrörelsens roll i samhället under början av 2000-talet i princip inte förändrats utan var densamma som under 1990-talet. Hembygdsrörelsen är fortsatt en aktiv samhällsaktör, och den har fortsatt att locka medlemmar och kunna bedriva en mångfacetterad verksamhet. Att rörelsen bestått över tid hänger ihop med att den inte har stannat av utan utvecklats och följt med i samhällsutvecklingen, samt att den drivs av ideella krafter som har både tid och engagemang. Ett över tid ökande intresse för historia kan också ha bidragit samt att de lokala föreningarna helt enkelt kommit att betyda mycket särskilt för mindre samhällen, och människor engagerar sig då för deras fortlevnad.⁶³

För lokalsamhällena och regionerna genererar hembygdsrörelsens verksamheter flera viktiga betydelser. Hembygdsföreningarnas arbete förmedlar kunskap om historia och kulturarv, där de på olika sätt både bevarar, vårdar och visar byggnader, föremål, seder, traditioner och berättelser. Deras aktiviteter fungerar också som sociala mötesplatser där umgänge och gemenskap bidrar till att stärka bygden och dess befolkning och skapa intresse för historia och kulturarv. Deras verksamhet är också viktig för att skapa lokala identiteter och sammanhållning i lokalsamhällena som gör att människor känner sig villiga att engagera sig för sin bygd.⁶⁴ Midsommarfester, julmarknader, teaterspel, historiska utställningar, caféverksamhet, berättarkvällar och föreläsningar är ett par av de flertalet aktiviteter som förknippas med hembygdsrörelsen. Många aktiviteter stimulerar även besöksnäringen och därmed ekonomin på små orter på främst landsbygd.⁶⁵ Att samarbeta med hembygdsrörelsen är alltså en möjlighet för museisektorn att både stödja och främja ideell kultur- och kulturarvsverksamhet och även stödja och bidra till civilsamhället.

Enligt statistik från Sveriges Hembygdsförbund fanns det 2016 ungefär 2050 aktiva hembygdsföreningar i landet som tillsammans hade ungefär 450 000 inskrivna medlemmar. Varje år genomför rörelsen ca 30 000 evenemang öppna för allmänheten och dessa drar tillsammans ca 4,5 miljoner besök.⁶⁶ Sålunda är hembygdsrörelsen fortfarande en stark folkrörelse och en stark och närvarande kraft i lokalsamhället. Sveriges Hembygdsförbund uttrycker att hembygdsrörelsens gemensamma grundsyn bygger på att rörelsen skall vara en del av det levande samhället och skapa broar mellan det förgångna, nutiden och framtiden.

---

⁶² Adolfsson & Svensson, s. 14 ff.

⁶³ Eskilsson, s. 216.

⁶⁴ Eskilsson, s. 214 ff.

⁶⁵ Adolfsson & Svensson, s. 96 ff.

⁶⁶ Sveriges Hembygdsförbund, *Hembygdsrörelsen i siffror*, <https://www.hembygd.se/shf/page/3134> (201904/28).

Hembygdsarbetet skall drivas av intresset för kulturarvet och skapa gemenskap, trygghet och identitet. Rörelsen ska bygga på ett humanistiskt och demokratiskt synsätt, och vara öppen för alla oavsett bakgrund, och respektera att kulturarvet förändras över tid och rum.

Hembygd rörelsens samlade vision skall vara att verka för en levande hembygd öppen för alla. I den visionen innefattas att rörelsen skall värna om kulturarvet över tid, vara en välkomnande rörelse som möter människors kulturarvsintressen, vara verksam i både landsbygd- och stadsbygd samt spela en aktiv roll för en hållbar samhällsutveckling.⁶⁷

Sammanfattat kan det sägas att hembygd rörelsen idag fortfarande är en mångfacetterad folkrörelse som gör många olika typer av saker, men att dess centrala verksamhetsområde ändå alltid bygger på vård, bevarande och brukande av det svenska kulturarvet. Sålunda förefaller hembygd rörelsen även vara en naturlig samarbetspart för den svenska museisektorn, precis som Sveriges Museer uttryckte.

2.6 Museisektorns ansvar och uppdrag

Enligt International Council of Museums, ICOM, kan ett museum definieras enligt följande definition, ”Ett museum är en permanent institution utan vinstintresse som främjar samhället och dess utveckling. Museet är öppet för allmänheten och förvärvar, bevarar, utforskar, förmedlar och ställer ut materiella och immateriella vittnesbörd om människan och hennes omvärld i utbildnings-, fördjupnings- och rekreationssyfte.”⁶⁸

Som tidigare redogjorts för i uppsatsen är läns museerna en samling av mycket viktiga museer inom svensk museisektor. De är vid sidan av länsstyrelserna de institutioner som har ansvar för kulturmiljövården inom ett län.⁶⁹ Några särskilda bestämmelser för just läns museernas arbete finns dock inte, utan de lyder under samma regelverk och målsättningar som den övriga allmänna svenska museisektor gör. Dock kan läns museernas arbeten och målsättningar regleras i så kallade regionala utvecklingsplaner och i regionala kulturplaner som upprättas av regionerna (landstingen) eller länsstyrelserna. Som exempel kan tas Kulturplan för Västernorrland 2015–2018, där anges flera mål för hur läns museet ska arbeta och vad som ska prioriteras under tidsperioden. Exempelvis framgår det att ”Samverkan över gränserna med

---

⁶⁷ Sveriges Hembygdsförbund, *Det här är Sveriges Hembygdsförbund 2018–2022*, Stockholm, 2019, s. 4.

⁶⁸ ICOM, <http://icomsweden.se/aktuellt/icomsweden-museidefinition/> (2019-05-14).

⁶⁹ Nationalencyklopedin, *länsmuseum*, <http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/laensmuseum> (2019-04-28).

andra kulturverksamheter, ABM-sektorn och civilsamhället ska fortsatt prioriteras. Syftet är att skapa ett engagemang och bidra till ökad tolerans och delaktighet.”⁷⁰

I Sverige regleras museernas ansvar juridiskt sedan 2017 i den då av riksdagen antagna museilagen. De museer som omfattas av lagen är statliga museer, regionala museer, kommunala museer samt övriga museer där mer än hälften av styrelsens ledamöter är utsedda av stat, kommun eller landsting. Lagen föreskriver mycket kortfattat hur museerna ska förhålla sig till bland exempelvis ansvarsfördelning, ändamål, kunskapsuppbyggnad, samlingsförvaltning med mera. Enligt lagens 2 § är ett museum ”en institution som är öppen för allmänheten och som förvärvar, bevarar, undersöker, förmedlar och ställer ut materiella och immateriella vittnesbörd om människan och människans omvärld.”⁷¹ Vad gäller museisektorns förhållande till hembygdsrörelsen så är lagens 4 § av intresse. Den anger att ”Ett museum ska utifrån sitt ämnesområde bidra till samhället och dess utveckling genom att främja kunskap, kulturupplevelser och fri åsiktsbildning.”⁷² Att bedriva samarbete med hembygdsrörelsen kan vara ett sätt att bidra till det civila samhället och uppnå dessa mål. Vidare anger regeringens proposition Kulturarvspolitik från 2016-17, som låg till grund för museilagen, att förutsättningarna för den ideella kulturarvssektorn, dit hembygdsrörelsen räknas, behöver stärkas i landet för att de ska kunna ta en bättre plats i kulturarvsarbetet. De ska stödjas och ges förutsättningar att utveckla sin verksamhet, öka sin kapacitet och organisera civilsamhällets engagemang i frågorna. Detta är viktigt för att landet ska nå de kulturpolitiska målen, nationella kulturmiljömålen samt regeringens prioriteringar på kulturarvsområdet.⁷³

Den svenska museisektorns egna visioner och arbetsmål uttrycks bäst genom hela museisektorns branschorganisation Riksförbundet Sveriges Museer. I deras publikation som de kallar Framtidsdokumentet anger de hur museisektorn bör arbeta för att utveckla sig själva och sin verksamhet mot framtiden. De listar 16 stycken områden som de anser att museisektorn bör arbeta med och utveckla. Punkt nummer 7 är av särskilt intresse för denna undersökningen eftersom den understryker hur museerna bör arbeta genom andra nätverk för engagerade. Där anges att museerna bör utveckla sitt samarbete med nya nätverk för att nå grupper inom föreningslivet och att den långa tradition som framförallt läns museerna har av samarbete med föreningsliv såsom hembygdsrörelsen bör fortsätta och utvecklas. Att fortsätta

---

⁷⁰ Landstinget Västernorrland, *Kulturplan för Västernorrland 2015–2018*, 2015, s. 16.

⁷¹ Museilag (2017:563) 2§.

⁷² Museilag (2017:563) 4§.

⁷³ Regeringens proposition Kulturarvspolitik (2016/17:116), s. 76 f.

utveckla samarbetet med föreningslivet är både viktigt för att museerna ska kunna nå nya grupper samt att de fortsätter att uppfattas som trovärdiga.⁷⁴

Av intresse här kan också vara International Council of Museums utgivna etiska regler. ICOM är en internationell branschorganisation för museisektorn och deras etiska regler är framtagna och utgivna med syfte att ge vägledning och stöd i hur museisektorn bör arbeta med och hantera vissa frågor för att upprätthålla ett professionellt agerande. I det sjätte kapitlet går att läsa att ett museums samlingar reflekterar kultur- och naturarvet hos de samfund från vilka de härstammar, och att samlingarna sålunda har en karaktär som kan omfatta stark samhörighet med en nationell, regional, lokal, etnisk, religiös eller politisk identitet. Därför är det viktigt att ett museum i sitt arbete och sina riktlinjer svarar mot och tar hand om de möjligheter som det innefattar att förvalta något sådant.⁷⁵ Som tidigare redogjorts för har många av läns museerna länge stått nära hembygdsrörelsen sedan den gick ihop med fornminnesrörelsen och blev huvudman för många av museerna. Många samlingar har därmed delvis ursprung i hembygdsrörelsens samlande. För läns museerna är också den regionala identiteten en särskilt viktig faktor, något som också delas av hembygdsrörelsen. För att museerna ska kunna förvalta detta arv kan aktivt samarbete med hembygdsrörelsen alltså vara värdefullt. Vidare föreskrivs i samma kapitel att museerna bör arbeta mot att skapa gynnsamma förutsättningar för det samhällsstöd de kan få genom olika stödjande organisationer såsom museivänföreningar med flera. Museerna måste erkänna betydelsen av det stöd som organisationerna kan skänka och arbeta för att främja harmoniska relationer mellan organisationerna och museipersonalen.⁷⁶ Hembygdsrörelsen är utan tvekan en betydande sådan organisation, särskilt för läns museerna eftersom den på många håll fortfarande ingår i deras stiftelser.

Länsmuseernas Samarbetsråd uppger att det inte finns någon formell skyldighet för museerna att samverka med hembygdsrörelsen, utan att samarbete sker när det anses gynna gemensamma intressen och stärker sektorn. Det finns inte heller utarbetat några gemensamma riktlinjer för samarbete med hembygdsrörelsen utan det bygger på hur museerna respektive rörelsen är organiserade i länen samt vilka praktiska förutsättningar och gemensamma frågor som finns för samverkan. Länsmuseerna och hembygdsrörelsen är två självständiga organisationer med olika mål och intresseområden men då dessa sammanfaller är det viktigt

---

⁷⁴ Riksförbundet Sveriges Museer, *Känn dig som hemma på framtidens museum: Ett framtidsdokument från Riksförbundet Sveriges Museer*, 2015, s. 24.

⁷⁵ Svenska ICOM, *ICOMs etiska regler*, Visby, 2011, s. 22.

⁷⁶ Svenska ICOM, *ICOMs etiska regler*, Visby, 2011, s. 22.

att samverkan sker för att uppnå större verkan i arbetet, påpekar de.⁷⁷ Riksförbundet Sveriges Museer uttrycker ungefär samma åsikter men påtalar att de inte har mandat för att uttala sig om vad för skyldigheter som museisektorn har eller hur museerna bör arbeta utan enbart kan ge rekommendationer. De hänvisar istället till att museilagen är det som reglerar museernas formella ansvar och att ICOM:s etiska regler är viktiga riktlinjer för arbetet. Utöver det så är det upp till vardera museum eller dess huvudmän att bestämma hur arbetet ska bedrivas och inriktas. För förbundet så är dock Sveriges Hembygdsförbund en viktig samarbetspart på riksnivå och de bägge har en utarbetad avsiktsförklaring kring hur de arbetar gemensamt.⁷⁸ Exempelvis anger den att de ska ”verka för goda relationer och ökad samverkan mellan ideellt engagerade och professionellt verksamma aktörer i kulturarvsarbetet”.⁷⁹

Ett sätt för museerna att arbeta med samverkan mot hembygdsrörelsen har varit att anställa så kallade hembygdskonsulenter, numera ofta kallade kulturarvskonsulenter. Dessa gjorde intåg på läns museerna under 1970-talet och kom att bli viktiga personalresurser för hembygdsrörelsen och en länk mellan museerna och rörelsens verksamhet.⁸⁰ I vissa län är konsumenten anställd av museet och i vissa län av det regionala hembygdsförbundet. Är konsumenten anställd av hembygdsförbundet har denne dock ofta ändå sin tjänsteplats i museets lokaler. Dock så finns det inte konsulenter i alla län och det finns inga gemensamma riktlinjer för hur läns museerna bör använda sig av konsulenter. Utan det är upp till respektive museums huvudmän att gemensamt besluta och beror även på vilka ekonomiska resurser som finns att tillgå.⁸¹ Regionerna har dock vissa möjligheter till att skjuta till medel för anställande av konsulenter om de anser frågan angelägen. Owe Norberg, styrelseledamot i Sveriges Hembygdsförbund och ordförande i Gästrik-Hälsinge Hembygdsförbund, anser att avsaknaden av konsulenttjänster har den största påverkan på hur samarbetet ser ut mellan museerna och hembygdsrörelsen. De regionala förbund som saknar tillgång till konsulent orkar inte att med enbart ideella krafter göra lika mycket som de förbund som har tillgång till konsulent.⁸²

Riksantikvarieämbetet, som är den myndighet som har övergripande ansvar för museifrågor, håller just nu på med ett nystartat projekt kring hur de ska arbeta för att stödja civilsamhällets museer, där hembygdsrörelsens museer ingår som en viktig part. De utredare som arbetar med

---

⁷⁷ Kindgren, Hans & Hermelin, Olof, Läns museernas Samarbetsråd, mailkontakt, 2019-05-07.

⁷⁸ Persson, Mats, Generalsekreterare, Riksförbundet Sveriges Museer, mailkontakt, 2019-04-22.

⁷⁹ Riksförbundet Sveriges Museer & Sveriges Hembygdsförbund, *Avsiktsförklaring 2016–2018*, 2016

⁸⁰ Schylberg, s. 26-27.

⁸¹ Kindgren, Hans & Hermelin, Olof, Läns museernas Samarbetsråd, mailkontakt, 2019-05-07.

⁸² Norberg, Owe, Ordförande, Gästrik-Hälsinge Hembygdsförbund, 2019-04-25.

frågan uppger i en intervju att myndigheten upplever att det stöd den ger oftast inte når de små museerna, utan stannar vid de större såsom läns museerna och de statliga museerna. Därför vill myndigheten utreda hur de ska arbeta för att stödet även ska nå de mindre museerna som ofta drivs av ideella krafter såsom hembygdsföreningar. Det ingår nämligen i myndighetens museiuppdrag att arbeta gentemot alla museer i landet och inte enbart mot de som lyder under museilagen. Projektet ska fokusera på långsiktiga arbetsmässiga stöd och inte på ekonomiska stöd, eftersom där finns redan ett utbyggt system där exempelvis hembygdsföreningarna kan ansöka om medel. Samtidigt ska även ett annat projekt kring förutsättningar för ideellt kulturarvsarbete startas upp, vilket också kommer att beröra hembygdsrörelsen.⁸³

Eftersom projektet nyligen startats upp uppger utredarna att det primära nu är att försöka skapa en bild av situationen och utreda vilken efterfrågan och vilka behov som finns, vad för arbete som redan genomförs och vilka aktörer som är inblandade. Där är Sveriges Hembygdsförbund en viktig samarbetspart och en ingång till hembygdsrörelsen. Exempelvis har utredarna deltagit på ett möte för hembygds- och kulturarvskonsulenter som riksförbundet anordnade, och de fick då uppfattningen att konsulenttjänsterna är mycket viktiga för samarbetet mellan museisektorn och hembygdsrörelsen. Dock menar de att Riksantikvarieämbetet inte har mandat till att kräva att konsulenttjänster skall finnas i alla län, utan det ansvaret måste ligga på regional nivå. Däremot kan de lyfta fram det som ett gott föredöme på arbetssätt. Utredarna framhåller också att ämbetet som statlig myndighet varken får eller ska styra ideella krafter, och att de är noggranna med att inte göra det. Museisektorn och hembygdsrörelsen måste få vara skilda organisationer och arbeta på skilda sätt, även om samverkan givetvis är önskvärd.⁸⁴

3. Länsvisa resultat av enkätundersökningar

I detta avsnitt redogörs för resultaten från de genomförda enkätundersökningarna. Här presenteras och tolkas enkätsvaren för respektive län från läns museerna och hembygdsförbunden. Svaren är tolkade och omskrivna utifrån originalsvarerna och de ligger textmässigt relativt nära originalsvarerna men är alltså inga direkta citat. Jag har valt att inte nämna de enskilda respondenterna som svarat vid namn i texten utan refererar till ”museet”

---

⁸³ Ahnlund Berg, Charlotte & Andersson, Alissa, Utredare Kulturvårdsavdelningen, Riksantikvarieämbetet, Intervju, Visby, 2019-05-21.

⁸⁴ Ahnlund Berg, Charlotte & Andersson, Alissa, Utredare Kulturvårdsavdelningen, Riksantikvarieämbetet, Intervju, Visby, 2019-05-21.

och ”förbundet”. En sammanfattning av resultaten görs i kapitel 4 och en diskussion kring dem förs i kapitel 5.

Av de 25 läns museerna valde 21 stycken att medverka i undersökningen. Fyra museer valde att inte medverka, dessa var Läns museet Gävleborg, Kulturparken Småland, Hallands Kulturhistoriska Museum och Hallands Konstmuseum. De som valde att inte medverka uppgav ingen anledning till varför. Svaren från museerna var av varierad längd och detaljeringsgrad. Generellt uppfattas att museerna var mycket engagerade i frågorna och visade intresse för undersökningen.

Av de 26 regionala hembygdsförbunden valde 19 stycken att medverka i undersökningen. Sju hembygdsförbund valde att inte medverka, dessa var Göteborgs Hembygdsförbund, Dalsslands Fornminnes- och Hembygdsförbund, Skånes Hembygdsförbund, Norrbottens Hembygdsförbund, Gotlands Hembygdsförbund, Örebro läns hembygdsförbund och Värmlands Hembygdsförbund. De som valde att inte medverka uppgav ingen anledning till varför. Svaren från hembygdsförbunden var också av varierad längd och detaljeringsgrad, men ofta något kortare än de från museerna. Generellt uppfattas att förbunden var mycket engagerade i frågorna och visade intresse för undersökningen.

Blekinge län

Blekinge län har ett läns museum, Blekinge Museum, som är lokaliserat i Karlskrona. Länets hembygd rörelse samordnas genom det regionala förbundet Blekinge Hembygdsförbund.

Blekinge Museum uppger att de bedriver samarbete med länets hembygd rörelse, både med det regionala förbundet och med enskilda föreningar. Samarbetet sker dock inte med alla och inte hela tiden utan när behov och önskemål finns. Blekinge Hembygdsförbund är en av museets stiftare och finns representerat i dess styrelse. Museet har exempelvis medverkat till att starta upp digitalisering av foton hos flera hembygdsföreningar och museets personal har även arrangerat föreläsningar för föreningar kring vård av fotografier i samlingarna. De bistår även med rådgivning kring vård och bevarande av föremål åt föreningarna och ger även ut årsboken Blekingeboken tillsammans med Blekinge Hembygdsförbund. Pedagogiska projekt och arkeologiska utgrävningar har också bedrivits i samarbete med hembygdsföreningar. Museet anser att det är viktigt att samarbeta med hembygd rörelsen och genom att höja föreningarnas kompetens inom bland annat föremålsvård, vård av fotografier och digitalisering så hjälper de till att bevara föreningarnas samlingar för framtiden. De uppger

även att de betraktar hembygdsrörelsen som en aktör inom kulturarvssektorn men inte som en professionell sådan. Generellt saknar hembygdsföreningarna den kompetensen som krävs för att agera som externa aktörer men i samverkan och dialog med professionella aktörer såsom länsstyrelse och länsmuseum kan bra resultat uppnås. Museet anser dock att hembygdsföreningarna bedriver mycket viktiga arbeten såsom intresseskapande för lokalhistoria, synpunkter på stads- och landskapsutveckling, omhändertagande av byggnader och informationsspridning genom guidning, skyltning och hemsidor med mera. Många föreningar bedriver också utmärkt lokal källforskning, ger ut böcker och arbetar med samtidsdokumentation och digitalisering av arkivmaterial. Genom detta arbete har de en mycket viktig funktion som museet både uppskattar och respekterar. Vidare uttrycker museet också att de så att säga ”spelar i samma lag” som hembygdsrörelsen men när det gäller att utföra uppdrag från stat, kommun eller annan offentlig aktör så anser de att det krävs utbildning och en bakomliggande institution som kan garantera kvalitet och stabilitet över tid, vilket hembygdsrörelsen generellt saknar. Dock går det inte att generalisera en sådan bred rörelse som hembygdsrörelsen där alla föreningar har olika förutsättningar och arbetar på olika sätt. Men oavsett det så är hembygdsrörelsen en viktig tillgång i det totala kulturmiljöarbetet anser de.⁸⁵

Blekinge Hembygdsförbund upplever att samarbetet med länsmuseum fungerar. Som en av museets stiftare ingår de med representanter i dess styrelse och i beredningsutskottet vilket ger god insyn i verksamheten samt möjligheter att påverka. De upplever att museichefen är en mycket driftig och social person med en väl utvecklad förmåga att lyssna och sköta ekonomi vilket gynnar verksamheten och samarbetet. Dock ser de problem i att museets stora projekt kring Världsarvsstaden Karlskrona och de stora arkeologiska utgrävningarna i Vång tar så mycket kraft och resurser så att de har ganska små möjligheter till att ge stöd åt och hjälpa hembygdsrörelsen med byggnader och samlingar. Ett sätt att bemöta detta problem är dock en nybildad styrgrupp, Kulturarv Blekinge, dit en hembygdskonsulent som kan stödja hembygdsrörelsen är kopplad. Exakt hur arbetet ska utföras har förbundet dock ännu inte fått veta. En helt egen konsulent är dock något som de anser skulle vara bättre med hänseende till utvecklingen i andra län där konsulenterna lätt får sitta i kläm när museets personal får allt fler arbetsuppgifter. Vidare framhåller de att den modell som används i Skåne, där hembygdsförbundet som fristående aktör fått betydande ekonomiska resurser för att tillgodose föreningarnas intressen, hade varit mer lyckosam att tillämpa även här. De framför också att

---

⁸⁵ Blekinge Museum, 2019-03-21.

de anser att hembygdsrörelsen i Blekinge län blivit ganska ”avlövad” och att det i princip bara är två föreningar som på ett påtagligt sätt kommer till tals när det gäller kulturmiljövård. Förbundet anser att det naturligtvis är viktigt och nödvändigt att ha ett välfungerande samarbete med museet eftersom det är en del i demokratiprocessen och stärker både museets och hembygdsrörelsens verksamheter.⁸⁶

Dalarnas län

Dalarnas län har ett länsmuseum, Dalarnas Museum, som är lokaliserat i Falun. Länets hembygdsrörelse samordnas genom det regionala förbundet Dalarnas Fornminnes- och Hembygdsförbund.

Dalarnas Museum uppger att de bedriver ett ganska omfattande samarbete med länets hembygdsrörelse. Det består i att museets byggnadsantikvarier och arkeologer ger råd och stöd i antikvariska frågor samt hjälp vid inventeringar, utgrävningar och hantering av arkivalier och bilder i lokalföreningarnas arkiv. Den publika verksamheten samarbetar genom föreläsningar, erbjudande av lokaler samt vandringsutställningar. Det regionala hembygdsförbundets hembygdskonsulent är även antikvarie på museet och sköter all administration riktad till de lokala föreningarna samt rådgivning kring föremålsvård, aktiviteter, bidragsmöjligheter med mera. Utökade resurser åt konsulentarbetet vore dock önskvärt anser museet. Museet anser att det är viktigt att bedriva samarbete med hembygdsrörelsen eftersom föreningarna och hembygds museerna kompletterar museets samlingar och lokala kunskaper. Dessutom anser de att de lokala föreningarna i många avseenden är museets representanter ute i länet, vilket bör uppmärksammas och tydliggöras i större omfattning. Museet betraktar hembygdsrörelsen som viktig aktör inom kulturarvssektorn både som förvaltare av samlingar och byggnader och som förvaltare av naturvård. Rörelsen sprider även mycket kunskap om lokal kultur genom sina årsskrifter och programverksamheter. Därför anser museet att de bör stödjas på alla sätt som går, exempelvis genom utbildningar inom kultursektorn på regional nivå. Det vore även önskvärt om det kunde finnas mer pengar som föreningarna kunde ansöka om för byggnads och samlingsvård eftersom sviktande ekonomi är det största hotet mot byggnader och samlingar.⁸⁷

---

⁸⁶ Blekinge Hembygdsförbund, 2019-04-24.

⁸⁷ Dalarnas Museum, 2019-02-21.

Dalarnas Fornminnes- och Hembygdsförbund uppger att de anser att samarbetet med läns museet fungerar utmärkt. Förbundet når genom sina medlemsföreningar ut i hela länet och museet når på så sätt också ut och uppfyller sitt regionala uppdrag. Alla förbundets publikationer, tidning, årsbok, nyhetsbrev, ges ut i samarbete med museet. Förbundet anser att resurser till arbetet alltid saknas men att museet alltid är väldigt tillmötesgående och parterna ställer aldrig ömsesidiga ekonomiska krav utan samarbetar i de flesta frågor. De anser att det självklart är viktigt att bedriva samarbete med museet, och de och museet är dessutom en gemensam skapelse eftersom det var hembygdsförbundet som överlät sina samlingar och lokaler till den nya stiftelsen mot att landstinget tog över driften och därmed skapades det museum som finns idag. Förbundet ingår i stiftelsens styrelse och har posten för vice ordförande samtidigt som museets administrativa chef är kassaförvaltare åt förbundet. Styrelsearbetet fungerar utmärkt, särskilt eftersom även museichefen ingår, och öppenheten och samarbetet mot varandra är tydligt anser förbundet.⁸⁸

Gotlands län

Gotlands län har ett länsmuseum, Gotlands Museum, som är lokaliserat i Visby. Länet hembygdsrörelse samordnas genom det regionala förbundet Gotlands Hembygdsförbund.

Gotlands Museum uppger att de har en hel del aktiva samarbeten med länets hembygdsrörelse. Gotlands Hembygdsförbund köper kanslitjänst av museet för kontakt med de anslutna föreningarna. Museet har också en anställd kulturarvskonsulent, med uppgift att tillgängliggöra kulturarvet, som jobbar mycket mot hembygdsförbundet och direkt mot de lokala föreningarna. Det rör sig om exempelvis rådgivning, utbildningar, lotsning till rätt instanser på eller utanför museet med mera. Även museets byggnadsantikvarier samarbetar en del med hembygdsföreningarna eftersom dessa besitter stora lokala kunskaper som kan vara viktiga vid arbete med byggnadsbeståndet i en socken. Museet har även producerat utställningar i samarbete med hembygdsföreningar. Exempelvis utställningen ”Fyrliv” i samarbete med Gotska Sandöns hembygdsförening, där föreningen fått deponera, vårda och tillgängliggöra föremål från museet i sitt egna hembygdsmuseum på ön. Ett annat exempel är utställningen ”1361” som producerades i samarbete med Mästerby Hembygdsförening, där föreningen stod för mycket lokalkunskap, och där föremål som hittades vid utgrävningar nu ingår i museets permanenta utställning. Museet uttrycker att det är mycket viktigt att bedriva

---

⁸⁸ Dalarnas Fornminnesförening och Hembygdsförbund, 2019-05-14.

samarbete med hembygdsrörelsen eftersom de har mycket kunskap och engagemang i lokala kulturarvsfrågor, vilket kan hjälpa museet, samt även samlingar och bildarkiv som är viktiga att tillgängliggöra genom samarbeten. Museet anser rörelsen vara en viktig ideell aktör inom kulturarvssektorn då de gör ett stort arbete med att tillgängliggöra vårt gemensamma kulturarv. De brottas med dock problem inom byggnadsvård, föremålsvård och marknadsföring med mera, och museets kulturarvskonsulent skall därför arbeta mot att hjälpa dem med att förbättra bland annat detta.⁸⁹

Gotlands Hembygdsförbund har valt att inte medverka i denna undersökningen och därmed kan några svar från dem inte presenteras.

Gävleborgs län

Gävleborgs län har ett länsmuseum, Länsmuseum Gävleborg, som är lokaliserat i Gävle. Länets hembygdsrörelse samordnas genom det regionala förbundet Gästrik-Hälsinge Hembygdsförbund.

Länsmuseum Gävleborg har valt att inte medverka i undersökningen och därmed kan några svar från dem inte presenteras.

Gästrik-Hälsinge Hembygdsförbund uppger att de upplever att samarbetet med länsmuseum fungerar enastående bra. Förbundet finns representerat i museets styrelse och förbundets hembygdskonsulent har sin arbetsplats på museet. Museet sköter även förbundets bokföring. För ett antal år sedan lät länsmuseum och förbundet, med hjälp av statliga medel, utarbeta åtgärdsplaner för hembygdsrörelsens samtliga hembygdsgrändar i länet och med de planerna som verktyg kunde de sedan växla upp de statliga pengarna med arbetsmarknadsmedel och anställa hantverkare till restaurering. Projektet pågick i tre år och samtliga hembygdsgrändar i Gästrikland och Hälsingland rustades upp. Arbetet blev även ett mycket lyckat integrationsprojekt då hantverkarna som anställdes till stor del var invandrare. Åtgärdsplanerna ansågs vara så användbara att Sveriges Hembygdsförbund köpte in dem för att sprida som modell i resten av landet. Förbundet anser dock att museet, och övriga av landets museer, borde ta större ansvar för frågor som rör samlingsförvaltning och digitalisering av kulturarvsmaterial hos hembygdsrörelsen. För att göra detta skulle det dock

---

⁸⁹ Gotlands Museum, 2019-03-14.

krävas högre ekonomisk tilldelning åt museerna och öronmärkta pengar för just hembygdsrörelsens digitalisering och samlingsförvaltning menar de.⁹⁰

Hallands län

Hallands län har två länsmuseum, Hallands Kulturhistoriska Museum och Hallands Konstmuseum, som är lokaliserat i Varberg respektive Halmstad. Länets hembygdsrörelse samordnas genom det regionala förbundet Halländska Hembygdsrörelsen.

Inget av Hallands läns två läns museer har valt att medverka undersökningen och därmed kan några svar från dem inte presenteras.

Halländska Hembygdsrörelsen uppger att de upplever att samarbetet med länsmuseum fungerar bra. Halland är dock lite annorlunda organiserat eftersom Halländska Hembygdsrörelsen egentligen inte är ett eget förbund utan ingår i Hallands Bildningsförbund. De får bidrag för sin verksamhet och anställning av hembygdskonsulent av Region Halland och bedriver i övrigt sin verksamhet genom projektverksamhet. Hembygdsrörelsen styrs av ett hembygdsråd som representerar den i museernas gemensamma stiftelse och i andra organisationer. Verksamheten bygger mycket på samverkan och de har samröre med de professionella kulturarvsaktörerna genom bland annat årliga nätverksträffar där museerna, arkiven, länsstyrelserna, kommunerna med flera ingår. Samarbetet med museerna sker främst när rörelsen producerat egna utställningar eller medverkar i utställningar på museerna. De har även fått stöd av museerna för råd i frågor kring pedagogik och har samarbete med tidningsartiklar i förbundets tidning. De upplever att museerna visar stort intresse för deras verksamhet och att de har förståelse för hembygdsföreningarnas ideella ramar som begränsar deras verksamhet. Därför spelar museerna inte ut bollar utan låter istället hembygdsrörelsen komma in med sina behov när det behövs, vilket fungerar bra. Förbundet anser att det är viktigt med samarbete med museerna och tror att nätverksträffarna som de arrangerar bidrar till att utbilda de professionella om den ideella sektorn inom kulturarvsfrågor. Insikter om varandras verksamheter är viktigt för att kunna bedriva samarbete. Nätverksträffarna lyfter problem och bekymmer samtidigt som de river ned fördomar från båda parter. Vidare menar de att det är smart för museerna att investera i den ideella sektorn då det skapar ett offentligt underlag för verksamheten. Inom den ideella rörelsen finns en stor respekt och trofasthet mot museernas arbete, samtidigt som museernas kompetens är till hjälp för den ideella rörelsen

---

⁹⁰ Gästrik-Hälsinge Hembygdsförbund, 2019-04-25.

och nödvändig för att rörelsen ska kunna bära uppgifterna med att rusta byggnader och hålla liv i kulturmiljöer genom årlig verksamhet menar de.⁹¹

Jämtlands län

Jämtlands län har ett länsmuseum, Jämtlands Museum/Jamtli, som är lokaliserat i Östersund. Länets hembygdsrörelse samordnas genom det regionala förbundet Jämtlands Hembygdsförbund/Heimbygda.

Jamtli uppger att de bedriver samarbete med länets hembygdsrörelse. Heimbygda är en av museets stiftare och har ledamöter i styrelsen samtidigt som museet har en ledamot i Heimbygdas styrelse. Samarbetet består av att museet har två tjänster, en byggnadsantikvarie och en arkeolog, där det ingår som en del av tjänsten att arbeta mot och stötta hembygdsrörelsen. Det bedrivs även ett pedagogiskt samarbete där museipedagogerna har varit med och hjälpt hembygdsföreningarna att arrangera lek-och-lär-miljöer med ”tidsreseprogram” för barn. Museet har även en tydligt uttalad policy med att arbeta även mot de hembygdsföreningar som inte finns anslutna till Heimbygda, ett halvt dussin, för att alla föreningar ska få möjlighet till stöttning. Museet anser att det är viktigt att bedriva samarbete med hembygdsrörelsen eftersom de besitter stora kunskaper och har ett viktigt byggnadsbestånd samt samlingar och bildarkiv. De betraktar hembygdsrörelsen som en aktör inom kulturarvssektorn och påtalar att föreningarnas hembygdsgårdar tidigare ofta setts lite över axeln inom kulturarvssektorn trots att de besitter ett unikt byggnadsbestånd som i många fall riskerar att förfalla på grund av bristande resurser och kunskaper.⁹²

Förbundet Heimbygda uppger att de tycker att samarbetet med länsmuseum fungerar bra. De delar en kanslitjänst med museet och har möjlighet att använda museets lokaler utan extra kostnader samt får tillgång till experthjälp inom exempelvis byggnadsvård och textil. En av Heimbygdas medlemsföreningar är Jamtlis Gynnare som bedriver volontärarbete på museet och där har de mycket nära samarbete. Förbundet anser att de i dagsläget får det stöd som de behöver och anser att det är viktigt att bedriva samarbete med museet eftersom det behövs som kompetenscenter där gemensamma frågor kan arbetas med tillsammans. Framförallt frågor kring att vårda och utveckla kulturarvet.⁹³

---

⁹¹ Halländska Hembygdsrörelsen, 2019-04-25.

⁹² Jämtlands Museum Jamtli, 2019-02-20.

⁹³ Jämtlands Hembygdsförbund Heimbygda, 2019-05-14.

Jönköpings län

Jönköpings län har ett länsmuseum, Jönköpings läns museum, som är lokaliserat i Jönköping. Länets hembygdsrörelse samordnas genom det regionala förbundet Jönköpings läns hembygdsförbund.

Jönköpings läns museum uppger att de bedriver samarbete med länets hembygdsrörelse. Museet har en anställd verksamhetsutvecklare som bland annat arbetar med hembygdsrörelsen i länet. Det regionala hembygdsförbundets styrelse har även tillgång till museets ekonomiansvarige och kanslisekreterare. Dessutom får förbundet gratis använda museets lokaler i Jönköping för styrelsemöten och övriga verksamheter som de önskar förlägga där. Museet anser att det absolut är viktigt med samarbete med hembygdsrörelsen och framhåller att Jönköpings läns museum är sprunget ur hembygdsrörelsen och att hembygdsförbundet är en av museets stiftare. Vidare påpekar de att hembygdsrörelsen är unik i sitt slag och består av människor som tillsammans gör oerhörda insatser för både materiellt och immateriellt kulturarv samt kulturmiljö. De betraktar hembygdsrörelsen som en aktör som gör väldigt mycket inom kulturarvsarbete, men menar att museet inte kan stötta dem i allting eftersom de är mycket begränsade resursmässigt. Idag gör dock museet vad de kan för att stötta dem på bästa sätt och hembygdsrörelsen stöttar i sin tur museet tillbaka. Ett givande och tagande från bägge hållen anses nödvändigt för en lyckad samverkan.⁹⁴

Jönköpings läns hembygdsförbund uppger att de har ett väl fungerade samarbete med länsmuseumet. Efter ett antal år med nedskärningar som påverkat samarbetet negativt så har pendeln nu svängt vilket gjort att samarbetet förbättrats så att parterna gemensamt kan se behov och åstadkomma saker igen. Genom tillgång till en personell resurs på museet som stödjer hembygdsföreningar i arbetet med att utveckla verksamheten så har rörelsen fått en dörr in till museets kompetens igen. Ett gott administrativt stöd har alltid funnits med det har nu också kunnat utvecklas. Förbundet anser att det alltid finns önskan om mer stöd, exempelvis mer pedagogiskt stöd som skulle kunna stödja föreningar med handgripligt, men det krävs dock att museet kan få ökad finansiering för sin verksamhet om det ska bli möjligt. Förbundet önskar att regionen, som finansierar verksamheten, mer skulle inse vilken möjlighet en utväxling av resurser till museet med inriktning mot pedagogik och hembygdsrörelsen skulle kunna ge, exempelvis för regionens arbete med attraktivitet. Förbundet anser även att samarbete med museet är en självklarhet då mycket av den lokala

---

⁹⁴ Jönköpings läns museum, 2019-02-28.

och regionala historien bärs av hembygdsrörelsen men måste kunna tolkas i samtiden och problematiseras och beskrivas, vilket museet har kompetens för.⁹⁵

Kalmar län

Kalmar län har ett länsmuseum, Kalmar läns museum, som är lokaliserat i Kalmar. Länets hembygdsrörelse samordnas genom de två regionala förbunden Kalmar läns hembygdsförbund och Ölands Hembygdsförbund.

Kalmar läns museum uppger att de har ett relativt omfattande samarbete med länets hembygdsrörelse i både övergripande och enskilda frågor. Kalmar läns hembygdsförbund ingår som en av tre parter i museets stiftelse och har platser i styrelsen. Museichefen är dessutom adjungerad i både Kalmar läns hembygdsförbund och Ölands hembygdsförbund och deltar regelbundet på deras styrelsemöten. Både museet och hembygdsförbunden vill utöka samarbetet och ser goda möjligheter till utvecklad verksamhet med varandra. Museet anser att det absolut är viktigt att bedriva samarbete med hembygdsrörelsen eftersom den har en historisk koppling till museet och bidrar starkt till den lokala förankringen och kunskapen, och genom samarbete kan delaktighet och kvalitet i kulturarvsarbetet öka väsentligt. De anser även att hembygdsrörelsen absolut är en aktör inom kulturarvssektorn och de försöker på olika sätt stödja samverkan och utveckling av verksamheten genom både ett givande och tagande. De påtalar att de ser museet och rörelsen som två olika men ändå jämbördiga parter.⁹⁶

Kalmar läns hembygdsförbund uppger att de tycker att samarbetet med länsmuseum fungerar mycket bra. De anser dock att båda parter behöver utveckla sitt arbete genom att arbeta mer i hela länet, eftersom båda har det som uppdrag. Kalmar är ett stort län vilket är en utmaning. Förbundet anser att det är viktigt att det finns ett samarbete med museet eftersom enligt Kulturrådet så ska kultur finnas tillgängligt för alla och det är lätt att landsbygden annars glöms bort, och hembygdsföreningarna står där för stor del av den lokala historien och kulturen. Vidare anser de att det är märkligt att Kulturrådet inte ger bidrag till det ideella kulturarbetet som ofta sker mellan hembygdsföreningarna och skolan. Utväxlingen av avsatta medel skulle kunna ha stor plusvariabel där menar de.⁹⁷

---

⁹⁵ Jönköpings läns hembygdsförbund, 2019-05-08.

⁹⁶ Kalmar läns museum, 2019-04-02.

⁹⁷ Kalmar läns hembygdsförbund, 2019-05-06.

Ölands Hembygdsförbund uppger att samarbetet med läns museet fungerar både bra och mindre bra. Läns museets chef är adjungerad i förbundets styrelse så de får stöd när de ber om det och de anslutna hembygdsföreningarnas medlemmar behöver bara betala halva entrékostnaden på museet. Men museets taxor för att hyra kläder till s.k. tidsresor är så höga att Ölands hembygds museum har valt att sy upp egna istället. Vissa föreningar får dock låna kläder gratis och denna skillnad är inte bra menar förbundet. Vad det beror på känner de inte till. Förbundet hade även önskat mer stöd för utvecklingen till de 32 hembygdsföreningar som finns på Öland eftersom dessa ofta är i avsaknad av medel. De påtalar också att de har samma ställning som Kalmar läns hembygdsförbund, alltså direkt under riksförbundet Sveriges Hembygdsförbund, men upplever dock att Kalmar läns hembygdsförbund, som är mycket nära kopplade till museet, agerar som att de själva är det enda förbundet i länet. Vidare anser förbundet att det är viktigt med fungerande samarbete med museet eftersom museet har helt andra möjligheter vad gäller kulturarvets bevarande och synliggörande än vad hembygd rörelsen har.⁹⁸

Kronobergs län

Kronobergs län har ett läns museum, Kulturparken Småland, som är lokaliserat i Växjö. Länets hembygd rörelse samordnas genom det regionala förbundet Kronobergs läns hembygdsförbund.

Kulturparken Småland har valt att inte medverka i denna undersökning, därmed kan några svar från dem inte presenteras.

Kronobergs läns hembygdsförbund uppger att de har ett bra fungerande samarbete med läns museet. Förbundet är en av museets stiftelsebildare med plats i styrelsen och museet sköter förbundets in- och utbetalningar samt bokslut. I övrigt särskiljer sig förbundet och betonar att de är en fristående organisation. De hade dock gärna sett att de fick nyttja museets lokaler för sina möten kvällstid utan att behöva betala för det, de är trots allt kanalen ut till 75 hembygdsföreningar i länet poängterar de. Förbundet anser att samarbete med museet är viktigt eftersom museet är proffsen, eller i alla fall ska vara det, och rörelsen de glada amatörerna. Dock har de personer i sina led som är mer kunniga än museets tjänstemän i vissa

---

⁹⁸ Ölands Hembygdsförbund, 2019-05-08.

frågor anser de. De upplever att båda parterna ändå är nöjda med den situation som råder och gärna bistår varandra utan att ha någon beroendeställning till varandra.⁹⁹

Norrbottens län

Norrbottens län har ett länsmuseum, Norrbottens Museum, som är lokaliserat i Luleå. Länets hembygdsrörelse samordnas genom det regionala förbundet Norrbottens Hembygdsförbund.

Norrbottens Museum uppger att de har samarbete med hembygdsrörelsen i länet, via det regionala hembygdsförbundet. Förbundet för sedan i sin tur samarbetet vidare till de enskilda lokala hembygdsföreningarna. Som exempel på samarbete ger de vandringsutställningen ”Kan själv”, som riktar sig till barn upp till tre år och har varit i 13 av länets 14 kommuner. Museet uttrycker att det absolut är viktigt med samarbete med hembygdsrörelsen eftersom den är en viktig aktör i att hålla landsbygden levande. De svarar inte på ifall de betraktar rörelsen som en aktör inom kulturarvssektorn utan väljer istället att uppmärksamma att hembygdsföreningarna för att få stöd kan söka bidrag genom det regionala förbundet som i sin tur fått medel tilldelat från Region Norrbotten. Särskilt i år då det är Kulturarvsåret 2019.¹⁰⁰

Norrbottens Hembygdsförbund har valt att inte medverka i denna undersökningen och därmed kan några svar från dem inte presenteras.

Skåne län

Skåne län har två länsmuseum, Kulturen i Lund och Regionmuseet Kristianstad, som är lokaliserade i Lund respektive Kristianstad. Länets hembygdsrörelse samordnas genom det regionala förbundet Skånes Hembygdsförbund.

Kulturen i Lund uppger att de bedriver samarbete med länets hembygdsrörelse, särskilt nära och regelbundet med det regionala hembygdsförbundet genom ett flertal nätverk. Dock är samarbetet med enskilda föreningar inte återkommande bortsett från med hembygdsföreningen Gamla Lund. I övrigt handlar det om sporadiskt samarbete via föredrag eller kontakt vid förfrågningar från föreningarna kring hur de ska hantera föremål eller om museet vill ta emot föremål. Dock så uttrycker de att det vore önskvärt med ett

---

⁹⁹ Kronobergs läns hembygdsförbund, 2019-05-06.

¹⁰⁰ Norrbottens Museum, 2019-04-16.

institutionaliserat samarbete med hembygdsföreningarna på de orter där museet har filialer, såsom vid Kulturens Östarp i Everlöf. Museet anser att det skulle vara intressant att samarbeta exempelvis genom att föreningarnas medlemmar ville vara volontärer vid olika evenemangsdagar för hembygden eller genom att föreningarna bjöd in museet till att delta i studiecirkel. Museet betraktar hembygdsrörelsen som en aktör inom kulturarvssektorn, framför allt om de har en hembygdsgård eller annan kulturmiljö som de aktivt vårdar.¹⁰¹

Regionmuseet Kristianstad uppger att de bedriver samarbete med länets hembygdsrörelse. Det regionala förbundet är ett av museets stiftare och finns representerat i styrelsen. Även museet finns i sin tur representerat i förbundets styrelse. Samarbetet består bland annat av rådgivning till föreningarna då de bygger utställningar och samarbete i olika gemensamma projekt och kursverksamheter. Museet anser att det är viktigt med samarbete med hembygdsrörelsen eftersom många museer historiskt haft en tät koppling till hembygdsrörelsen eller grundats av den och det finns en tradition av samarbete. Både hembygdsförbunden och läns museerna har dessutom regionala uppdrag och arbetar med kulturarvsfrågor vilket gör att det finns många gemensamma beröringspunkter där de kan stödja varandra för att bli en starkare röst för kulturarvet regionalt. Museet anser att hembygdsrörelsen absolut är en aktör inom kulturarvssektorn och att det offentliga bör ta ansvar för att stödja dem ekonomiskt, fast utan att ta bort deras nisch kring att de drivs av ideellt arbete och engagemang. Det bidrar till att många kan engagera sig eftersom trösklarna är låga så att många kan komma in och prova på saker de annars inte skulle haft tillgång till och känna ett ägarskap. Om rörelsen professionaliseras allt för mycket riskerar de att mista viktiga lärandeaspekter och till viss del sin folklighet menar de. Samtidigt är det dock önskvärt med stöd till kansli på regional nivå så att föreningar och andra aktörer kan samordnas vilket underlättar samarbetet.¹⁰²

Skånes Hembygdsförbund har valt att inte medverka i undersökningen och därmed kan några svar från dem inte presenteras.

Stockholms län

Stockholms län har ett länsmuseum, Stockholms läns museum, som är lokaliserat i Stockholm. Länets hembygdsrörelse samordnas genom det regionala förbundet Stockholms läns hembygdsförbund.

---

¹⁰¹ Kulturen i Lund, 2019-03-31.

¹⁰² Regionmuseet Kristianstad, 2019-04-16.

Stockholms läns museum uppger att de har ett omfattande samarbete med länets hembygdsrörelse, både med det regionala förbundet samt med enskilda lokala hembygdsföreningar. Samarbetet sker främst genom projektet ”Kollektivt kulturarv” som syftar till att digitalisera, långtids lagra och publicera föreningarnas bildsamlingar och till viss del föremålssamlingar. Museet hjälper till med server, utbildning och support. Utöver det driver de även webbplatsen ”Kulturarv Stockholm” tillsammans med det regionala hembygdsförbundet samt har medarbetare representerade i fler av förbundets egna arbetsgrupper och stödjer enskilda föreningar direkt med exempelvis byggnadsvårdsfrågor. Museet anser att det är viktigt att bedriva samarbete med hembygdsrörelsen eftersom de bland annat har stor lokalkännedom och engagemang för lokalsamhället. De svarar inte på om de ser hembygdsrörelsen som en aktör inom kulturarvssektorn utan väljer i stället att ta upp att flera av länets hembygdsföreningar är formella eller informella remissinstanser i kommunala planfrågor och att mer utbildning och stöd inom dessa frågor från hela kulturarvssektorn nog vore bra och uppskattat.¹⁰³

Stockholms läns hembygdsförbund uppger att de upplever att samarbetet med länsmuseum fungerar både bra och dåligt, inom vissa områden fungerar det bra medan inom andra fungerar det inte alls. Det beror på hur områdesansvariga personer på museet värdesätter eller inte värdesätter samarbete med hembygdsrörelsen menar de. Stockholms läns museum står just nu även inför stora förändringar, vilket också påverkar, och museet har inte kompetens för alla de områden som hembygdsrörelsen önskar samarbete kring. Det som fungerar bra är samarbete kring en gemensam bild och föremålsdatabas, eftersom museets personal tycker det arbetet är viktigt och parterna kommer bra överens i det samarbetet. Förbundet anser inte att de fullt ut får det stöd från museets som de skulle önska. Museet kan exempelvis inte ge hembygdsföreningarna något stöd när det gäller föremål eftersom de inte har någon tillgänglig kulturhistoriker. Förbundet upplever också att det är tydligt att trots att museet säger att samarbete med hembygdsrörelsen är viktigt så prioriterar de inte det i verkligheten, utan arbetar istället med andra målgrupper om de antagligen tycker är roligare att arbeta med. De tycker att samarbete med museet är viktigt eftersom förbundet med bara en tjänsteperson ensamt har svårt att hinna med att stötta alla föreningar plus att museets kompetens också behövs.¹⁰⁴

---

¹⁰³ Stockholms läns museum, 2019-03-27.

¹⁰⁴ Stockholms läns hembygdsförbund, 2019-04-29.

Södermanlands län

Södermanlands län har ett länsmuseum, Sörmlands Museum, som är lokaliserat i Nyköping. Länets hembygdsrörelse samordnas genom det regionala förbundet Sörmlands Hembygdsförbund.

Sörmlands Museum uppger att de bedriver samarbete med länets hembygdsrörelse, men dock inget formaliserat sådant. Förbundets hembygdskonsulent sitter i samma byggnad som museet och utgör därmed en nära kontakt. Museet ger råd och tips i byggnadsvårdsfrågor och frågor kring samlingar och har arrangerat flertalet kurser och evenemang i samarbete med hembygdsrörelsen. Även ett antal vårdplaner över hembygds gårdar har museet upprättat och de har bistått med antikvarisk medverkan vid restaureringsprojekt. Vidare hålls även ett årligt kulturarvsforum som museet arrangerar tillsammans med Arkiv Sörmland och Sörmlands Hembygdsförbund. Just nu arbetar museet och förbundet också tillsammans inför hembygdsrörelsens rikskonferens 2020 som kommer hållas på Sörmlands Museum. Under många år samproducerade museet och hembygdsförbundet årsboken Sörmlandsbygden, men denna lades ned 2017 till följd av för dåligt läsarunderlag. Även insamlingar och dokumentationer har tidigare gjorts tillsammans med förbundet och museet är öppna för att genomföra liknande igen. Museet anser att det är viktigt att bedriva samarbete med hembygdsrörelsen eftersom de är en kunskapsbank när det gäller den lokala kulturhistorien och i många fall förvaltar miljöer som har pedagogisk potential för olika typer av kurser och programverksamhet. Hembygdsrörelsens medlemmar är även en intresserad målgrupp för museets verksamheter. Museet betraktar hembygdsrörelsen som en aktör inom kulturarvssektorn eftersom flera hembygdsföreningar aktivt arbetar med byggnadsvård, kunskapsförmedling, bildarkiv och insamling av berättelser med mera. De påtalar att från museets sida stöds detta arbete främst med rådgivning avseende byggnader, föremål och arkiv. I Södermanland får även det regionala hembygdsförbundet ett relativt stort verksamhetsstöd från Region Sörmland uppger de.¹⁰⁵

Sörmlands Hembygdsförbund uppger att de upplever att samarbetet med läns museet fungerar bra. Att förbundets kansli numera finns i museets lokaler gör att personalen möts dagligen. Före 2014 var det dock inte så och samarbetet har blivit mycket bättre sedan dess, för nu kan samarbete kring vardagliga saker ske såsom tips på kontakter och information om sådant som pågår. Det är även lättare att planera kurser och konferenser än tidigare. Förbundet uppger att

---

¹⁰⁵ Sörmlands Museum, 2019-04-01.

om frågorna sällts före 2014 hade de svarat att samarbetet inte fungerade bra. Brist på kommunikation och förståelse för varandras vardag och villkor var då ett problem, men har nu förändrats. Förbundet upplever att museet uppskattar de insatser som hembygdsrörelsen bidrar med, men att det skulle behöva arbeta mer tillsammans med vårdande, tillgängliggörande och pedagogik. Dock så har hembygdsrörelsen själva inte alltid ork att genomföra det de skulle vilja, och när konflikter uppstått beror det ofta på missförstånd eller att frågor om pengar är inblandat. De anser att det är viktigt att bedriva samarbete med museet eftersom båda parter kan olika saker och bidrar med olika saker och tillsammans i samarbete blir det både mer och bättre av allt. Hembygdsrörelsen har de lokala kontakterna och kunskaper som museet har svårt att samla och överblicka och museet har de personella resurserna och akademiska kunskaperna som kan bidra i det lokala arbetet. Mycket av det museet gör sker direkt med de lokala föreningarna men i andra sammanhang har förbundet en viktig roll i att samordna kommunikation och information till de lokala föreningarna. Det underlättar alltså när ett samarbete finns och ömsesidig respekt är något som alla goda samarbeten har gemensamt menar de. Dock så uttrycker förbundet att båda parter utan tvekan skulle klara sig utan varandra, men de skulle få jobba hårdare och få mindre resultat. Vidare så väljer förbundet också att ventilera en åsikt kring att de upplever det som en utmaning att vissa professionella inom sektorn ser på hembygdsrörelsen som amatörer och kallar dem för det. De vill påpeka att de i hembygdsföreningarna inte är amatörer utan de är lärare, fotografer, bibliotekarier och akademiska doktorer som genom sitt egna engagemang kan helt obegripligt mycket om lokalhistoria.¹⁰⁶

Uppsala län

Uppsala län har ett länsmuseum, Upplandsmuseet, som är lokaliserat i Uppsala. Länets hembygdsrörelse samordnas genom det regionala förbundet Upplands Fornminnesförening och Hembygdsförbund.

Upplandsmuseet uppger att de sedan lång tid tillbaka har ett välutvecklat samarbete med hembygdsrörelsen i länet, både med det regionala förbundet och med lokala hembygdsföreningar. Det regionala förbundet är en av museets stiftare och representeras i museets styrelse. Museichefen och den administrativa chefen är i sin tur sekreterare och skattmästare i förbundets styrelse. Museet ansvarar för det regionala förbundets kansli,

---

¹⁰⁶ Sörmlands Hembygdsförbund, 2019-05-07.

medlemsregister och redaktion. Det finns ett tecknat avtal mellan dem som reglerar fondförvaltning, administrativa tjänster, redaktionellt arbete, förlagsverksamhet samt försäljning och museiservice till förbundet. För kontakten med de lokala föreningarna ansvarar museets tjänstemän, och antikvarierna håller kontakten genom personliga besök, rådgivning och föredrag hos föreningarna. Samtliga av museets avdelningar står till hembygdsrörelsens förfogande så att föreningarna kan få råd om byggnadsvård, föremåls och fotosamlingar samt pedagogisk verksamhet. Dessutom förvaltar, vårdar och bevarar museet byggnadsminnet Kvekgården som ägs av det regionala hembygdsförbundet. Museet anser att det är angeläget att bedriva samarbete med hembygdsrörelsen dels eftersom de alltid har gjort det samt att hembygdsrörelsen är en viktig aktör avseende kulturmiljöfrågor i länet. Dock vet de att tillståndet varierar mellan de olika föreningarna där vissa bedriver mer aktiv verksamhet än andra. De anser även att hela kulturarvssektorn bör kunna stödja föreningarna mer, framförallt i vissa kulturmiljövårdande arbeten och registreringsarbeten där mycket för närvarande görs på ideell basis.¹⁰⁷

Upplands Fornminnesförening och Hembygdsförbund uppger att de har ett väldigt bra samarbete med läns museet. Förbundets sekreterare är alltid museets chef och genom den plats förbundet också har i museets styrelse så har båda parter god insyn i varandras verksamhet och ett samarbete som fungerar bra. Förbundet har tillgång till museets experter och de ställer alltid upp vid förfrågan. De upplever därmed att de får det stöd de ber om av museet i dagsläget. Det som förbundet upplever att de saknar är dock åtgärder från riksplanet såsom gemensamma system för exempelvis digital samlingsförvaltning, vilket inte kan bekostas på förenings- eller regional nivå. Förbundet anser att det är viktigt att bedriva samarbete med museet eftersom det är till nytta för båda parter om det fungerar bra. Båda parter har ett gemensamt intresse av förvaltningen av kulturarvet och i att göra den regionala kulturhistorien tillgänglig för så många som möjligt.¹⁰⁸

Värmlands län

Värmlands län har ett länsmuseum, Värmlands Museum, som är lokaliserat i Karlstad. Länets hembygdsrörelse samordnas genom de två regionala förbunden Värmlands Hembygdsförbund och Dalslands Fornminnes- och Hembygdsförbund.

---

¹⁰⁷ Upplandsmuseet, 2019-03-25.

¹⁰⁸ Upplands Fornminnesförening och Hembygdsförbund, 2019-05-06.

Värmlands Museum uppger att de har samarbete med länets hembygdsrörelse och även med annat föreningsliv. Bland annat bedrivs samarbete på de anläggningar som museet äger ute i länet såsom von Echstedska gården, Torsby Finnskogcentrum och Långban Gruv- och Kulturby. Samarbete bedrivs även på andra sätt såsom genom projekt, arrangemang och ömsesidigt bistånd i gemensamma frågor. Tillsammans med Värmlands Hembygdsförbund har museet exempelvis arbetat med projekt kring restaurering av finnskogens byggnader och turismutveckling med mera. Museet påtalar även att de är adjungerade i Värmlands Hembygdsförbunds styrelse samt att det i Värmland finns ett museinätverk där organisationer såsom exempelvis hembygdsföreningar kan mötas för att utbyta erfarenheter och frågor. De anser att det är viktigt att bedriva samarbete med hembygdsrörelsen eftersom båda parter arbetar att bevara, förmedla och levandegöra kulturarv och kulturmiljöfrågor och genom samarbete når bägge parter längre i arbetet. Museet menar att hembygdsrörelsen absolut är en aktör inom kulturarvssektorn och att de bör stödjas eftersom de bedriver stor verksamhet och förvaltar många arkiv, föremål och byggnader. Föreningarnas arbete är stort och kostnadskrävande och kan det stödjas ekonomiskt eller genom att uppmärksammas är det av museet känt att föreningarna uppskattar detta mycket. Möten mellan museet och hembygdsföreningar har varit mycket uppskattat av bägge parter och museet har lärt sig mycket om bygden samtidigt som de kunnat dela med sig av kunskap om byggnadsvård och föremålsvård med mera.¹⁰⁹

Värmlands Hembygdsförbund har valt att inte medverka i undersökningen och därmed kan några svar från dem inte presenteras.

Dalslands Fornminnes- och Hembygdsförbund har valt att inte medverka i undersökningen och därmed kan några svar från dem inte presenteras.

Västerbottens län

Västerbottens län har ett länsmuseum, Västerbottens Museum, som är lokaliserat i Umeå. Länets hembygdsrörelse samordnas genom det regionala förbundet Västerbottens läns hembygdsförbund.

Västerbottens Museum uppger att de sedan låg tid tillbaka har ett nära samarbete med länets hembygdsrörelse. Museet finns representerad i det regionala hembygdsförbundets styrelse och

---

¹⁰⁹ Värmlands Museum, 2019-03-01.

innehar där sekreterarskap och ekonomiansvar. På museet finns även en anställd tjänsteperson som är tillgänglig för förbundet och de lokala föreningarna i webbfrågor och bokutgivning. Museets övriga avdelningar inom byggnadsvård, kulturmiljö, arkeologi, foto- och föremålssamlingar bistår också regelbundet med kompetens och fortbildning åt hembygdsrörelsen. Det finns även ett regionalt nätverk ”Alla tiders Västerbotten” som museet driver med 13 lokala arbetsgrupper runt om i länet och där hembygdsföreningar ingår i flera stycken. På så vis etableras även direktkontakt med länets lokala hembygdsföreningar. Museet anser att det är svårt att svara ett generellt ja eller nej på om det är viktigt att samarbeta med hembygdsrörelsen utan menar att det beror på hur föreningarna fungerar. Föreningarna ser väldigt olika ut och har olika förutsättningar, de som är fullt fungerande är självklara samarbetspartners medan de som behöver draghjälp för att ens få ihop en styrelse är svårare. Om museet går in och engagerar sig för mycket där kan de riskera att hamna i administrativa och komplicerade interna angelägenheter som är långt ifrån museets ansvar och uppdrag. Museet anser att hembygdsrörelsen i allra högsta grad är en aktör inom kulturarvssektorn och att länsmuseum i första hand skall erbjuda dem fortbildning och nätverkande samt i vissa fall gemensamma projekt när det är fruktbart.¹¹⁰

Västerbottens läns hembygdsförbund uppger att samarbetet med länsmuseum fungerar. Förbundet har mandat i museets styrelse enligt de stagar som finns. De har även ett samarbetsavtal som reglerar vad de kan nyttja av museet, men det är utifrån vilken tid som museet kan och vill avsätta. Museets chefekonom sköter förbundets ekonomiska redovisning, sekreteraren för protokoll och kallar till möten och redaktören hjälpte tidigare till att ge ut förbundets årliga tidskrift. Idag görs dock inte det och det är oklart hur mycket förbundet nu får nyttja redaktören. Förbundet uppger att de skulle behöva mer stöd från museet, exempelvis finns ingen gemensam verksamhetsplan där samverkan är konkretiserad. Förbundet har ett 60 tal anslutna medlemsföreningar som bildar ett nätverk i länet vilket skulle kunna nyttjas ännu mer för samverkan. De har även upprepade gånger gjort förfrågan till Region Västerbotten om att kunna få en egen konsulent att förfoga över men har inte fått någon sådan. I den kommande regionala kulturplanen finns dock förslag från Länsstyrelsen Västerbotten kring inrättande av en sådan tjänst. Förbundet anser att de tycker det är viktigt att bedriva samarbete med museet och de önskar ett utökat samarbete. Dock måste det beaktas att museet måste täcka sina personalkostnader genom bland annat uppdragsverksamhet och om utökad samverkan ska vara möjlig måste det finnas en lösning där det går att få ekonomisk täckning

---

¹¹⁰ Västerbottens Museum, 2019-03-19.

för de behov som hembygdsrörelsen har och det måste vara tydligt angett i vilken omfattning anser de. Det måste även beaktas att hembygdsrörelsen arbetar ideellt medan museet har anställda tjänstemän, sålunda är förutsättningarna och villkoren för arbetet olika och målen och syftena med arbetet också olika. De ideella har dock stor kompetens som genom samverkan kan vara till nytta för museerna och musernas tjänstemän anser förbundet.¹¹¹

Västernorrlands län

Västernorrlands län har ett länsmuseum, Västernorrlands Museum/Murberget, som är lokaliserat i Härnösand. Länets hembygdsrörelse samordnas genom de två regionala förbunden Ångermanlands Hembygdsförbund och Medelpads Hembygdsförbund.

Västernorrlands Museum uppger att de har ett omfattande samarbete med länets hembygdsrörelse. Samarbete sker genom det av de två regionala hembygdsförbunden bildade Västernorrlands hembygdsråd, och de bägge regionala förbunden är även adjungerade i museets styrelse. Exempelvis samarrangeras program och olika projekt gemensamt mellan parterna. Museet anser att det är mycket viktigt att bedriva samarbete med hembygdsrörelsen eftersom de är ingångar till en stor del av Sveriges samlade kulturarv precis som läns museerna är. De uppger att de betraktar hembygdsrörelsen som en del av kulturarvssektorn men poängterar att det är skillnad på att vara en offentlig institution som museet är och en del av civilsamhället som hembygdsrörelsen är. Hembygdsföreningarna ska som föreningar kunna stå på egna ben, men samarbete mellan offentliga institutioner och civilsamhället är mycket viktigt för bägge parter.¹¹²

Medelpads Hembygdsförbund uppger att de har ett bra fungerade samarbete med läns museet. De har ett avtal som gör att de bland annat får använda museets lokaler gratis och samarbetar kring projekt med registrering av föremålssamlingar på hembygdsgårdarna. Ordföranden är adjungerad i museets styrelse och på gemensamma möten mellan Medelpads- och Ångermanlands Hembygdsförbund brukar museichefen eller annan tjänsteman delta. Förbundet uppger dock att de fick mer stöd när det fanns en anställd kulturarvskonsulent på museet som arbetade mot hembygdsrörelsen. När denne gick i pension hade museet inte ekonomi för att ersätta tjänsten. De anser att det är viktigt att ha samarbete med läns museet och vet att museet betraktar hembygdsföreningarna som sina öron och ögon ute i landskapet. I

---

¹¹¹ Västerbottens läns hembygdsförbund, 2019-04-23.

¹¹² Västernorrlands Museum, 2019-04-01.

Medelpad är det extra viktigt eftersom avståndet till museet av historiska skäl alltid tycks långt. Hos hembygdsföreningarna finns även merparten av Medelpads kulturarv eftersom museet mestadels är uppbyggt kring Ångermanlands kulturarv. Det innebär att föreningarna har stora krav på sig att ideellt på bästa sätt vårda detta arv och därför är det viktigt med täta band till museets kompetens anser de.¹¹³

Ångermanlands Hembygdsförbund uppger att de har ett bra samarbete med läns museet och dessutom ett tecknat avtal kring samarbetet. De upplever att de får mycket stöd och att museet ser dem som en resurs och de genomför många projekt tillsammans samt får använda museets lokaler gratis. Dock så kommer museet inte ersätta tjänsten med kulturarvskonsulenten vilket innebär en påverkan på förbundets möjligheter till stöd. De har en bra relation till samtlig personal på museet på grund av att de personer som idag finns på hembygdsförbundets ledande poster under lång tid har upparbetat relationen. De kan rådfråga och få hjälp snabbt via mail, men för större personinsatser såsom kurser om textilvård och föremålsvård får de numera dock betala. Med tanke på museets ekonomiska situation menar förbundet dock att de verka kan begära eller räkna med mera, utan de är ganska nöjda med att situationen är så bra som den är. Förbundet anser att det är jätteviktigt att bedriva samarbete med museet och de kommer att uppmuntra sina efterträdare att upprätthålla samarbetet.¹¹⁴

Västmanlands län

Västmanlands län har ett länsmuseum, Västmanlands läns museum, som är lokaliserat i Västerås. Länets hembygdsvård samordnas genom det regionala förbundet Västmanlands Hembygdsförbund och Fornminnesförening.

Västmanlands läns museum uppger att de bedriver samarbete med länets hembygdsvård. Under 2018 har de gjort besök hos 17 lokala hembygdsföreningar och inventerat hjälpbehov som finns, hur hembygdsgårdarna kan fungera som mötesplatser samt hur de arbetar med andra institutioner och föreningar. Museet undersökte även deras föremålssamlingar tillsammans med Västmanlands läns hemslojdsförbund, där föremålsantikvarie, hembygdskonsulent och hemslojds-konsulent genomförde besöken. De ordnar även kurser i föremålsvård och registrering av museiföremål för föreningarna samt har lånat ut museiföremål från sina egna samlingar till hembygdsmuseerna. När museet själva ska göra

---

¹¹³ Medelpads Hembygdsförbund, 2019-05-07.

¹¹⁴ Ångermanlands Hembygdsförbund, 2019-04-17.

utställningar lånar de även föremål från hembygdsföreningarnas samlingar. Museet anser att det är jätteviktigt att bedriva samarbete med hembygdsrörelsen. I Västmanlands län har hembygdsföreningarna tillsammans en lika stor samling av föremål som läns museet har. Eftersom de förvaltar en viktig del av kulturarvet ideellt så ska museet fungera som bollplank och kunskapsbank åt dem för att de på bästa sätt ska kunna utföra förvaltningen anser museet. Detsamma gäller när det rör sig om att ta hand om kulturhistoriskt intressant byggnader på hembygds gårdarna. Museet anser även att hembygdsrörelsen självklart är en del av kulturarvssektorn och påtalar att många av läns museerna härstammar från hembygdsrörelsen. De menar dock att föreningar som vill stå på egna ben ska få göra det eftersom det är viktigt att de får arbeta utan för många pekpinnar, den ideella kraften får inte strypas med för mycket byråkrati. De föreningar som vill ha hjälp ska dock få det i form av rådgivning och utbildningar. Ett sätt att stödja dem på som museet föreslår är att ta fram gemensamma riktlinjer och förslag på rutiner som de kan använda sig av och hjälpa dem få ordning på sin samlingsförvaltning. Inom det området besitter museerna stor kompetens men även Riksantikvarieämbetet.¹¹⁵

Västmanlands Hembygdsförbund och Fornminnesförening uppger att de upplever att samarbetet med läns museet fungerar mycket bra. Förbundet har tillgång till kontorsplats, förvaringsutrymme och sammanträdeslokaler utan kostnad. De utger även en tidning och årsbok tillsammans med museet samt samarbetar i programverksamhet. De upplever att museets personal stöttar hembygdsföreningarna vid behov och den av förbundet anställda hembygds konsulten fungerar som länk mellan föreningarnas och museipersonalen när det finns behov av att träffas i olika delar av länet. Läns museichefen sitter även i förbundets styrelse och är engagerad i hembygdsrörelsens frågor. Förbundet anser att samarbete med museet självklart är viktigt eftersom hembygdsföreningarnas medlemmar har en lokalkännedom om sin plats, dess kulturmiljö och historia på ett sätt som museipersonalen inte har men kan behöva. Hembygdsrörelsen kan fungera som museets förlängda arm ut i länet samtidigt som museipersonalen med sina specialkunskaper kan hjälpa föreningarna med råd i exempelvis vård av byggnader och föremål.¹¹⁶

---

¹¹⁵ Västmanlands läns museum, 2019-04-03.

¹¹⁶ Västmanlands Hembygdsförbund och Fornminnesförening, 2019-05-06.

Västra Götalands län

Västra Götalands län har tre länsmuseum, Västergötlands Museum, Bohusläns Museum och Västarvet Kulturmiljö, som är lokaliserade i Skara, Uddevalla och Vänersborg. Viktigt att notera är dock att Västarvet Kulturmiljö inte är ett enskilt museum, utan en förvaltning inom Västra Götalandsregionen som består av sex olika museer. Den motsvarar det som tidigare var Älvsborgs länsmuseum. Länets hembygdsförbund samordnas genom de fyra regionala förbunden Västergötlands Hembygdsförbund, Göteborgs Hembygdsförbund, Bohusläns Hembygdsförbund och Dalslands Fornminnes- och Hembygdsförbund.

Västergötlands Museum uppger att de bedriver ett aktivt och mycket bra samarbete med länets hembygdsföreningar. Samarbetet består bland annat av att de arrangerar gemensamma program och att museet regelbundet deltar på möten hos hembygdsföreningarna och i hembygdsökretsen. Ibland håller museet även kortare föreläsningar eller likande för hembygdsföreningarna. Dock framhåller museet att samarbetet med länets hembygdsrörelse under en längre period inte upprätthölls på grund av ointresserade chefer, men att de nu försöker återupprätta ett gott och kontinuerligt samarbete och återskapa förtroendet. Museet framhåller att hembygdsrörelsen är en viktig aktör i länet och att ett länsmuseum regionala uppdrag passar sig väl för samarbete med föreningslivet. En nära relation till invånare, organisationer och föreningar är nödvändigt för en aktiv kulturmiljövård, där räcker enbart museets personal inte till. Västergötlands Museum ser även hembygdsrörelsen som en viktig aktör inom kulturarvssektorn, och menar att om samhället ska kunna stå emot de stora regionala utmaningarna och minska klyftorna emellan stad och landsbygd så måste flera aktörer i länet samverka för hållbar stads- och landsbygdsutveckling. Museets roll där kan exempelvis vara att ge stöd med kunskap och kompetens för att utveckla arbetsmetoder anser de.¹¹⁷

Bohusläns Museum uppger att de bedriver ett samarbete med länets hembygdsrörelse. Museet har två tjänster, en kulturarvskonsulent och en administratör som arbetar mot hembygdsrörelsen. Samarbetet består exempelvis i att museipersonal åker ut och föreläser för hembygdsföreningar, håller i workshops och arrangerar gemensamma projekt. Museet anser att det är viktigt att bedriva samarbete med hembygdsrörelsen men påpekar samtidigt att det måste respekteras att museerna ständigt har nya uppdrag och nya målgrupper och minskande resurser för att bedriva verksamheten. Detta gör att det exempelvis inte finns så mycket tid

---

¹¹⁷ Västergötlands museum, 2019-02-27.

och resurser till att åka runt till föreningar i länet som det tidigare fanns. Museet påtalar även att hembygdsrörelsen besitter ovärderliga immateriella kulturarv med berättelser och kunskap som behövs och bör stöttas. Men de anser dock att det kanske är dags att hitta nya samverkansformer för framtiden där det görs mer modernt, tillgängligt, lockande för unga ambassadörer och inkluderar även andra grupper i samhället. Museet besvarar inte ifall de ser hembygdsrörelsen som en aktör inom kulturvårdssektorn.¹¹⁸

Västarvet Kulturmiljö uppger att de bedriver samarbete med länets hembygdsrörelse på flera sätt, till stor del genom de fyra regionala hembygdsförbund som är verksamma i länet. Men även direktkontakt med enskilda lokala föreningar förekommer i olika sammanhang. De har även kontakt med Sveriges Hembygdsförbund i frågor som rör exempelvis vattendragens kulturarv och landsbygdsutveckling. Samarbetet innefattar flertalet olika projekt såsom byggnadsvårdsdagar, vandringsturism, projekt kring föreningsutveckling, inventeringar, kulturmiljöprogram och arkeologiska utgrävningar. De bistår även föreningar med föredrag och kurser med rådgivning inom byggnadsvård och konservering samt upprättar underhållsplaner för hembygdsgrändar och bistår med antikvarisk medverkan vid byggnadsvårdsprojekt som hembygdsföreningar genomför. Västarvet anser att det absolut är viktigt att bedriva samarbete med hembygdsrörelsen eftersom museet och rörelsen ofta kompletterar varandra genom olika ingångar till natur- och kulturarv och föreningarna utgör ett viktigt nätverk som många gånger ger museerna en ingång i olika lokala sammanhang. Föreningarna bidrar med lokal förankring samt kunskap om bygden och på många håll finns stort engagemang. Museerna kan i sin tur bidra med övergripande perspektiv, nya kunskaper och kontaktnät. Västarvet betraktar hembygdsrörelsen som en aktör inom kulturarvssektorn och menar att hos föreningarna finns den lokala förankringen, engagemanget och kunskapen som sektorn behöver men ofta själva inte har. Föreningarna utgör i sig själva också en del av kulturarvet och bidrar till social hållbarhet. Hos dem finns också praktiskt omhändertagande av många kulturmiljöer runt om i länet så att samarbeta på olika sätt stärker både sektorn och hembygdsrörelsen. Dock anser de att det kan vara lite svårt att hitta rätt i samverkan eftersom projektdrivning och föreningsliv kan ha svårt att ”gå i takt”. De ideellt drivna kan ha svårt att hänga med i projektplanering och snabba svängningar från myndigheter och organisationer. För Västarvet är det en utmaning att Västra Götalands län är så stort, så det blir svårt att hinna med kontinuerliga kontakter. De regionala förbunden underlättar dock i detta arbete. För Bohusläns Hembygdsförbund finns en hembygdskonsulent som sitter på Bohusläns Museum

---

¹¹⁸ Bohusläns Museum, 2019-04-03.

och Västarvet anser att sådant är oerhört värdefullt för kontakten och utbytet och att det är en resurs som borde kunna finnas för alla regionala hembygdsförbund.¹¹⁹

Västergötlands Hembygdsförbund uppger att samarbetet med länets museer fungerar, men är lite svårt då Västra Götalandsregionen är lite annorlunda organiserad. De har samverkan med Västergötlands Museum och med Västarvet, men inte med den delen av Västarvet som är lokaliserad i Vänersborg. Däremot har de lite kursverksamhet med Textilmuseet i Borås. Med Västarvet ingår de i samarbete med projekt kring databasen Prisma, Europiska Landskapskonventionen och ortsutveckling med mera. Förbundet får bidrag från regionens kulturnämnd som gör att de kan hålla en mindre administrativ tjänst. Resten av arbetet med tidning, styrelse och 226 anslutna föreningar sköts ideellt av styrelsen. Förbundet upplever det som ett problem att de saknar en fast och tydlig anknytning till ett museum samt tillgång till en hembygdskonsulent. Ifall de ska kunna bli ett folkligt och brett stöd och medspelare till Västarvet i kulturarv arbetet så behövs det mer resurser till dem anser de. Dock så har de fått en betydligt mer utvidgad roll i regionens utvecklingsstrategi för 2020-23 och de arbetar aktivt med kretsbildning i 24-25 olika kretsar i länet. De satsar även på ungdomsarbete och platsutveckling med småskalig turism med mera.¹²⁰

Bohusläns Hembygdsförbund uppger att samarbetet med Bohusläns Museum fungerar bra. Det finns en kulturarvskonsulent som arbetar deltid för förbundet och är anställd av museet med medel från Västra Götalandsregionen. Denne har sin arbetsplats på museet och disponerar deras resurser. Förbundet får låna museets lokaler för sin verksamhet och tillsammans arrangerar de olika program. De agerar även länk mellan museet och föreningarna och ordnar fortbildning i exempelvis handhavande av textilier där museets personal leder kurserna Dessutom har förbundet och museet under många år givit ut en årsbok tillsammans, men denna ska dock ej längre ges ut årligen. I museets styrelse finns förbundet representerat och deltar i möten för utveckling av arbetet. Förbundet anser att de får det stöd av museet som de efterfrågar, men det verkar som att bidragen till museets verksamhet kommer att minska vilket kan komma att påverka framtida möjligheter till samverkan från museets sida. De anser att det är viktigt med ett gott och utvecklat samarbete med museet och brukar lyfta fram för föreningarna att museets personal har stora kunskaper som de bör ta tillvara.¹²¹

---

¹¹⁹ Västarvet Kulturmiljö, 2019-04-15.

¹²⁰ Västergötlands Hembygdsförbund, 2019-04-17.

¹²¹ Bohusläns Hembygdsförbund, 2019-05-06.

Göteborgs Hembygdsförbund har valt att inte medverka i undersökningen och därmed kan några svar från dem inte presenteras.

Dalslands Fornminnes- och Hembygdsförbund har valt att inte medverka i undersökningen och därmed kan några svar från dem inte presenteras.

Örebro län

Örebro län har ett länsmuseum, Örebro läns museum, som är lokaliserat i Örebro. Länets hembygdsrörelse samordnas genom det regionala förbundet Örebro läns hembygdsförbund.

Örebro läns museum uppger att de bedriver ett aktivt samarbete med länets hembygdsrörelse. Museet har en anställd hembygdskonsulent som arbetar gentemot det regionala hembygdsförbundet, men dock inte så mycket mot enskilda hembygdsföreningar. Enskilda föreningar får stöd av museet främst vid arkeologiska insatser, där museets arkeologer kan köpas in som sakkunniga vid provtagningar inom projekt som hembygdsföreningarna sökt medel för. Museet uttrycker att kulturarvsaktörer måste samarbeta och att det är viktigt med samarbete med hembygdsrörelsen för att kunna lyfta, värna samt stärka debatten och förvaltningen av den gemensamma kulturhistorien. Vidare uttrycker de att hembygdsrörelsen lämnats ensam med förvaltningsfrågor och byggnadsvårdsfrågor ända sedan starten och att rörelsens ideella krafter på egen hand bedrivit byggnadsvård samt skötsel och omsorg av det byggda kulturarvet under en lång tid. Fram tills för ett par år sedan kunde hembygdsgrändarnas hopflyttade byggnader inte ens få bidrag. Förutom det byggda kulturarvet förvaltar och dryftar rörelsen även flera samhällliga arrangemang såsom midsommar- och valborgsfirande och de är en viktig aktör för upprätthållandet av mjuka värden såsom sammanhållning, hemmatillhörighet, personlig historia, traditioner med mera. Därför ska de inte lämnas på egen hand utan deras arbete ska stödjas anser de.¹²²

Örebro läns hembygdsförbund har valt att inte medverka i undersökningen och därmed kan några svar från dem inte presenteras.

---

¹²² Örebro Läns Museum, 2019-02-19.

Östergötlands län

Östergötlands län har ett länsmuseum, Östergötlands Museum, som är lokaliserat i Linköping. Länets hembygdsrörelse samordnas genom det regionala förbundet Östergötlands Hembygdsförbund.

Östergötlands Museum uppger att de har ett tätt samarbete med länets hembygdsrörelse. Bland annat via webbplatsen Kulturarv Östergötland där museet fungerar som samordnande för samtliga av länets kulturarvspartners. Museet håller även fortlöpande utbildningar inom föremålsvård och förvaring för hembygdsföreningarna. De uttrycker att det är mycket viktigt att bedriva samarbete med hembygdsrörelsen eftersom museet dels har ett nätverks och kunskapsuppdrag riktat mot hembygdsrörelsen samt att rörelsen sitter på stora kunskaper som är värdefulla för museisektorn. De betraktar hembygdsrörelsen som en aktör inom kulturarvssektorn och anser att deras arbete löpande ska stödjas av hela sektorn.¹²³

Östergötlands Hembygdsförbund uppger att samarbetet med länsmuseumet fungerar ganska bra. Förbundet ingår i en styrgrupp som museet har och deltar på möten inom denna. Hembygdsföreningarna får en gratis konsultation i byggnadsvård per år och får kostnadsfria kursdagar i föremålsvård, fotohantering och katalogisering. Museet har också inventerat hembygds museer efter folkkonstföremål vilket mynnade ut i en utställning under 2018 där föremål från 20 föreningar fanns med. Föreningarna får även delta på museets webbplats Kulturarv Östergötland där de kan registrera och marknadsföra sig själva. Förbundet uppger att de delvis för det stöd de behöver men att samarbetet kunde vara ännu bättre. Exempelvis finns ingen hembygdskonsulent i Östergötland, vilket dock delvis beror på att de ekonomiska kulturanslagen i länet är de lägsta i hela Sverige. Förbundet har enbart en kanslist anställd på 65 % och ekonomin är ständigt utsatt. Kanslitjänsten har ibland varit nere på enbart 30 % vilket inte är realistiskt om den administrativa verksamheten ska fungera. Nuvarande lokal för förbundet finns hos Studieförbundet Vuxenskolan, vilket fungerar bra, men en lokal som hade erhållits av museet hade varit att föredra anser de. Under en längre tid fick förbundet använda museets föreläsningssal gratis för sin årliga konferens, men 2017 började museet att ta en extra personalkostnadsavgift för detta vilket inte uppskattas av förbundet. Dock ställer museets personal ofta upp och föreläser på konferensen och även på årsmötet. Förbundet anser att det absolut är viktigt att bedriva samarbete med museet eftersom verksamheterna är

---

¹²³ Östergötlands Museum, 2019-03-19.

tätt förknippade med varandra och ger resultat åt båda håll, föreningarna behöver ofta råd och stöd inom främst byggnadsrestaurering där museets expertis är viktig.¹²⁴

4. Slutsatser

Utifrån resultaten av de genomförda studierna kan ett antal slutsatser kring uppsatsens huvudsakliga frågeställningar dras.

Undersökningen har visat att det bedrivs fungerande samarbeten mellan läns museerna och hembygdsrörelsen i samtliga av landets 21 län. Alla 22 museerna och alla 19 förbunden som deltog i undersökningen har uppgivit att de har samarbete i någon utsträckning. I ett fåtal län anses det fungera något sämre, men generellt fungerar det väl.

Till vilken omfattning samarbete genomförs varierar något mellan länen, där det i de flesta län upplevs finnas väldigt nära och gott utvecklat samarbete medan det i andra län upplevs vara lite mindre utvecklat. Samarbetet omfattar ofta deltagande i styrelsearbete, ekonomisk skötsel och administration. Rådgivning som museerna ger inom föremålsvård, byggnadsvård och hantering av fotografier och textilier är vanligt förekommande liksom kurs och utbildningsverksamhet inom samma områden. Samverkan i olika projekt såsom utställningar, inventeringar, digitalisering och ibland arkeologiska utgrävningar förekommer också regelbundet i de flesta län. I ett fåtal län finns samarbetsavtal mellan parterna som skriftligen reglerar vad samarbetet ska innefatta. Många län har också konsulenter, anställda antingen av museet eller av förbundet, som arbetar med samarbetet mellan parterna men det finns inte sådana tjänster i alla län.

Attityderna till samverkan uppfattas överlag vara goda. Bägge parter uttrycker vilja att samarbeta och i vissa fall uttrycker de att samarbetet bör utökas. Förbunden uppger dock i viss utsträckning att de skulle önska att få mera stöd än de får i dagsläget, men uttrycker samtidigt stor förståelse för museernas ekonomiska situation och att de måste prioritera sina arbetsområden. Generellt uppfattar båda parter att de vinner mycket på att samarbeta med varandra och att det är viktigt att göra det. Från museernas sida nämns exempelvis hembygdsrörelsens lokalkännedom och kunskap om den lokala kulturhistorien som särskilt viktig och från hembygdsrörelsens sida nämns exempelvis tillgången till stöd från museets expertis inom föremåls- och byggnadsvård som särskilt viktig. Museerna uppger överlag att

---

¹²⁴ Östergötlands Hembygdsförbund, 2019-05-06.

de betraktar hembygdsrörelsen som en viktig aktör inom kulturarvssektorn, men ett par stycken svarar inte uttryckligen på frågan. Vissa tillägger dock även att det är viktigt att ha respekt och förståelse för att hembygdsrörelsen är en ideell verksamhet medan museerna tillhör den institutionaliserade sektorn. Undersökningen har också visat på att upplevda motsättningar mellan amatörism och professionalism historiskt har påverkat de båda parternas relation till varandra. I enkäterna ställdes inga uttryckliga frågor kring det, men från vissa parter ventilerades ändå åsikter kring det vilket kan tyda på att problemet fortfarande är märkbart i vissa sammanhang. Utifrån denna undersökningen går det dock inte att dra några slutsatser kring det.

Länsmuseerna har inte någon formell skyldighet att samverka med hembygdsrörelsen men rikstäckande aktörer som Riksantikvarieämbetet, Länsmuseernas Samarbetsråd och Riksförbundet Sveriges Museer uppfattar och anser att det är önskvärt och viktigt med samverkan mellan parterna. Museernas formella ansvar regleras eller påverkas genom dokument som museilagen, Regeringens proposition Kulturarvspolitik, ICOM:s etiska regler, regionala utvecklings- och kulturplaner samt övriga arbetsvisioner som sektorn gemensamt enats om. I dessa dokument finns det delar som går att koppla mer eller mindre konkret till samverkan med hembygdsrörelsen och att sådan är önskvärd. Men någon uttrycklig skyldighet tycks alltså inte finnas. Eftersom länsmuseerna även är en skara av individuellt styrda museer så är det även så att museernas huvudmän har stor möjlighet att besluta om verksamhetens inriktning, vilket också kan påverka vilket ansvar museerna tar på sig gentemot hembygdsrörelsen. Har huvudmännen beslutat om ett ansvar kan det sålunda finnas ett sådant, exempelvis genom ett samarbetsavtal.

Slutligen har studien också påvisat att hembygdsrörelsen betraktas som en naturlig och viktig samarbetspartner till länsmuseerna. Dels eftersom de båda har en historisk koppling till varandra och fortfarande i många län har en nära ställning, men även för att museerna anser att hembygdsrörelsen kan bidra mycket till deras arbete. Hembygdsrörelsen är en mångfacetterad folklig rörelse i vars verksamhet kulturarvet har en viktig roll men som även står för och skapar andra samhällsviktiga värden. I enkätundersökningarna blir detta tydligt då museerna uppger att hembygdsrörelsen står för många olika typer av aktiviteter och värden som även de värdesätter och värnar om. Rikstäckande aktörer såsom Länsmuseernas Samarbetsråd, Riksförbundet Sveriges Museer och Riksantikvarieämbetet delar även dessa åsikter.

5. Avslutande diskussion

Undersökningen har visat att de flesta svaren generellt pekar åt samma riktning, det finns en till någon grad utvecklad samverkan mellan de båda parterna i samtliga län och det tycks fungera generellt bra. Svaren är relativt samstämmiga och de tecknar alltså en positiv bild utav förhållandet mellan hembygdsrörelsen och läns museerna i landet, kanske mer positiv än vad jag förväntade mig när jag påbörjade undersökningen. Eftersom vissa valt att inte medverka i undersökningen blir bilden dock inte fullständigt komplett. Egentligen finns det bara ett län som tydligt skiljer sig från de andra och det är Stockholms län. Där uppger läns museet att samarbetet fungerar bra medans hembygdsförbundet uppger att det finns stora brister i samarbetet och att museet påstår sig tycka att samarbete är viktigt men i verkligheten inte bryr sig om det. Någon sådan situation har inte framkommit tydligt i något annat län, men vad det kan bero på är egentligen svårt att säga utan närmare undersökningar. Mindre regionala skillnader uppenbarar sig också i svaren, vilket dock är helt naturligt eftersom både hembygdsrörelsen och läns museerna är organisationer som är olika i varje län, och sålunda har de olika förutsättningar för samverkan med varandra. Viktigt att notera är även att det är de regionala förbunden som fått uttala sig från hembygdsrörelsens sida, de lokala föreningarna kommer inte till tals här.

Något som också är intressant är det faktum att båda parter generellt tycks vara överens om sina roller, och att de har olika roller och förutsättningar med sin verksamhet. De är överens om att båda parter har förmågor som den andre kan ha nytta av och sålunda att de båda vinner på och gynnas av ett välfungerat samarbete. Just det tror jag är mycket viktigt för ett välfungerande samarbete, att de inser sina olikheter och har respekt för dem samtidigt som de inser att de kan tillföra varandra mycket. Precis som ett par respondenter uttryckte det så bygger alla goda samarbeten på ömsesidig respekt och ett givande och tagande. Det jag också tycker är viktigt är det som framförts av ett par museum samt av Riksantikvarieämbetet kring att sektorn inte allt för mycket ska lägga sig i den ideella verksamheten. De får inte komma med för starka pekpinor och regler, utan hembygdsrörelsen måste få låtas vara just en ideell gräsrotsrörelse som drivs av människors intresse och engagemang. Annars riskerar rörelsen, precis som Regionmuseet Kristianstad uttryckte, att förlora sin ideella nisch och till viss del sin folklighet. Från museernas sida måste det alltså finnas en respekt för detta precis som det från rörelsen sida måste finnas en respekt för att museerna måste bedriva sin verksamhet enligt sina principer och målsättningar. Ingen sida ska sålunda bestämma över den andra, utan

samarbetet måste bygga på gemensamt intresse och vilja för att tillsammans ta ansvar för det regionala kulturarvet.

Det är också intressant att lyfta det som fördes fram av Sörmlands Hembygdsförbund gällande att de ser problematik i att hembygdsrörelsen från professionens sida i vissa fall betraktas och behandlas som amatörer. Till det kan också kopplas åsikter från Jamtli och Örebro läns museum som menar att hembygdsrörelsen länge setts ”lite över axeln” av professionen och att de allt för länge lämnats ensamma utan ordentligt stöd viktiga frågor. I Kronobergs län framträder en konflikt där Kronobergs läns hembygdsförbund kritiserar läns museet och menar att de ska vara amatörer och museet ska vara de professionella, fast rörelsen har flera personer som är mer kunniga än museets personal (Kulturparken Småland har dock inte gett sin bild av förhållandet bör tilläggas). Detta visar sålunda på att det fortfarande finns konfliktområden mellan de båda parterna som kan kopplas till förhållandet mellan amatörism och professionalism. Denna konflikt anser jag dock är högst naturlig, eller åtminstone förståelig, eftersom det handlar om två olika parter som ska mötas, en ideell kraft och en institutionaliserad, och det är inte alltid enkelt. De har olika förutsättningar, inriktningar och i många avseende även olika mål med sina verksamheter. Det går heller inte att bortse från att museerna är den resursmässigt starkare parten och att det sålunda finns en viss beroendeställning där de båda parterna inte är att betrakta som jämbördiga. Även om man inte bör kalla hembygdsrörelsen för amatörer, då det har en nedlåtande klang, är faktum dock att de är att betrakta som ”amatörer” i den mening att de i regel saknar akademisk utbildning inom kulturarvsämnen, men det betyder inte att de per automatik är mindre lämpade att bedriva kulturarvsarbete. Mycket handlar också om erfarenhet och egeninsamlad kunskap vilket det finns det gott om inom rörelsen, och värdet av den får absolut inte underskattas. För att överbygga konflikter anser jag, precis som jag nämnde innan, att det behövs dialog, respekt och vilja till förståelse från bägge parter kring varandras arbete och villkor. Där tycker jag att de nätverksträffar som Halländska Hembygdsrörelsen lyfte fram, där flera olika professionella och ideella aktörer kunde mötas i dialog, verkar som ett lyckat koncept att ta efter.

Vad gäller museisektorns ansvar så går det alltså inte att säga att de har något direkt uttalat ansvar, om inte dess huvudmän har beslutat om ett sådant för då kan det finnas. Det finns dock starka indikeringar på att ett samarbete mellan parterna är önskvärt och bör strävas efter. Både Riksförbundet Sveriges Museer och Läns museernas Samarbetsråd uttrycker detta, och ett visst ansvar att följa de rekommendationerna anser jag kan åläggas museerna. Ett annat

tydligt exempel tycker jag är ICOMS etiska regler som anger att ett museum skall erkänna betydelsen av det stöd som olika stödjande organisationer ger det och arbeta för en harmonisk relation med dem. Jag vill därmed hävda att ett går att lägga ett moraliskt ansvar på läns museerna, eftersom de haft en historisk koppling till hembygdsrörelsen och en tradition av samarbete. Dessutom ingår hembygdsrörelsen i flera museers styrelse och att sålunda inte stödjande rörelsen vore att inte erkänna betydelsen av deras stöd. I övrigt har museerna ansvar för att sköta sitt uppdrag, det vill säga att på ett regionalt plan verka för vård och bevarande av kulturarvet. Eftersom hembygdsrörelsen står för mycket lokalt och regionalt kulturarv anser jag att stöd till rörelsen därmed även är stöd till kulturarvets förvaltning och bevarande. Vidare anser jag att regionerna, som i regel är en av museernas huvudmän, har ett ansvar för hur de stödjer arbetet. I undersökningen har det visat sig att flera respondenter anser att regionerna behöver skjuta till mer ekonomiska resurser till museerna för att de bättre ska kunna arbeta mot hembygdsrörelsen. Det är sålunda viktigt att regionerna inser vikten av detta samarbete och gör vad de kan för att arbeta med frågorna.

Slutligen vill jag peka på att jag anser att det är viktigt att ett samarbete mellan parterna upprätthålls och utvecklas i framtiden, inte minst för hembygdsrörelsen tror jag det kommer vara viktigt att hela kulturarvssektorn kan fortsätta att erbjuda stöd och utveckla det. Vi lever i en föränderlig tid där folkrörelsernas plats kanske inte kommer vara en självklarhet i en allt mer individualistisk framtid. Att rörelsen backas upp av sektorn tror jag kommer vara viktigt exempelvis för att ge den uppmärksamhet och bekräfta att dess verksamhet och de värden den genererar är viktiga. Dessutom skulle hela sektorn förlora på om hembygdsrörelsen försvagades eftersom det mycket stora kulturhistoriska kapital den besitter då skulle vara hotat. Det gäller dock att behålla en samverkansmodell som passar båda parter och där sektorn stödjer på ett sätt som inte kväver den ideella nischen. Den utredning som Riksantikvarieämbetet nu startat kring hur de ska arbeta med stöd åt civilsamhällets museer tycker jag visar på att de finns intresse och engagemang från hela kulturarvssektorn kring frågorna och att de ser både behoven och vinsterna med att arbeta med frågorna. Förhoppningsvis kan utredningen, och den kommande utredningen kring förutsättningar för ideellt kulturarvsarbete, leda till att både mer kunskap om ämnet genereras och att stödet till hembygdsrörelsen ytterligare förbättras och arbetas med från hela sektorns sida. För båda parter vill jag hävda att det vore en stor vinst.

5.1 Förslag till fortsatt forskning

För att få mer kunskap kring ämnet bör det bedrivas fördjupade studier av hur förhållandet mellan parterna ser ut, där fler faktorer kan vägas in och fördjupas. Lämpligen skulle detta kunna ske via fallstudier där ett antal län väljs ut så att situationen kan undersökas mer grundligt. Exempelvis skulle det då vara möjligt att undersöka hur stort inflytande hembygdsförbunden får i museernas styrelsearbeten, hur pass mycket förekomsten av konsulenttjänster påverkar samarbetet samt hur enskilda lokala hembygdsföreningar i länen uppfattar att samarbetena fungerar.

Vidare behövs även mer forskning kring hembygdsrörelsen som samhällsaktör i dagens moderna samhälle. De flesta studier börjar bli relativt gamla och det behövs mer kunskap för att förstå hur rörelsen arbetar idag och vilken roll den spelar och kan komma att spela i framtidens samhälle. Hur rörelsens framtidsutmaningar och utveckling ser ut samt vad kulturarvssektorn kan göra för att stödja rörelsen i dess utveckling är ett angeläget ämne. Detsamma gäller även för läns museerna, även forskning kring deras arbete är angelägen. I en allt mer snabbföränderlig tid där också den regionala betydelsen förändras är det intressant att reflektera över vilka uppgifter som kommer ligga på de regionala museerna i framtiden och hur väl rustade de är för att klara av dessa och utveckla sitt arbete.

6. Källförteckning

Otryckt material

Ahnlund Berg, Charlotte & Andersson, Alissa, Utredare Kulturvårdsavdelningen, Riksantikvarieämbetet, Intervju, Visby, 2019-05-21.

Persson, Mats, Generalsekreterare, Riksförbundet Sveriges Museer, mailkontakt, 2019-04-22.

Kindgren, Hans & Hermelin, Olof, Länsmuseernas Samarbetsråd, mailkontakt, 2019-05-07.

Enkät svar

Blekinge Hembygdsförbund, 2019-04-24.

Blekinge Museum, 2019-03-21.

Bohusläns Hembygdsförbund, 2019-05-06.

Bohusläns Museum, 2019-04-03.

Dalarnas Fornminnesförening och Hembygdsförbund, 2019-05-14.

Dalarnas Museum, 2019-02-21.

Gotlands Museum, 2019-03-14.

Gästrik- Hälsinge Hembygdsförbund, 2019-04-25.

Halländska Hembygdsrörelsen, 2019-04-25.

Jämtlands Hembygdsförbund Heimbygda, 2019-05-14.

Jämtlands Museum Jamtli, 2019-02-20.

Jönköpings läns hembygdsförbund, 2019-05-08.

Jönköpings läns museum, 2019-02-28.

Kalmar läns hembygdsförbund, 2019-05-06.

Kalmar läns museum, 2019-04-02.

Kronobergs läns hembygdsförbund, 2019-05-06.

Kulturen i Lund, 2019-03-31.

Medelpads Hembygdsförbund, 2019-05-07.

Norrbottnens Museum, 2019-04-16.

Regionmuseet Kristianstad, 2019-04-16.

Stockholms läns hembygdsförbund, 2019-04-29.

Stockholms läns museum, 2019-03-27.

Sörmlands Hembygdsförbund, 2019-05-07.
Sörmlands Museum, 2019-04-01.
Upplands Fornminnesförening och Hembygdsförbund, 2019-05-06.
Upplandsmuseet, 2019-03-25.
Värmlands Museum, 2019-03-01.
Västarvet Kulturmiljö, 2019-04-15.
Västerbottens läns hembygdsförbund, 2019-04-23.
Västerbottens Museum, 2019-03-19.
Västergötlands Hembygdsförbund, 2019-04-17.
Västergötlands museum, 2019-02-27.
Västernorrlands Museum, 2019-04-01.
Västmanlands Hembygdsförbund och Fornminnesförening, 2019-05-06.
Västmanlands läns museum, 2019-04-03.
Ångermanlands Hembygdsförbund, 2019-04-17.
Ölands Hembygdsförbund, 2019-05-08.
Örebro Läns Museum, 2019-02-19.
Östergötlands Hembygdsförbund, 2019-05-06.
Östergötlands Museum, 2019-03-19.

Internetkällor

ICOM Sverige, <http://icomsweden.se/aktuellt/icomsmuseidefinition/> (hämtad 2019-05-14).
Länsmuseernas Samarbetsråd, <https://www.länsmuseerna.se/> (hämtad 2019-04-18).
Nationalencyklopedin, *länsmuseum*,
<http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/länsmuseum> (hämtad 2019-04-28).
Sveriges Hembygdsförbund, *Organisation*, <https://www.hembygd.se/shf/page/3092> (hämtad 2019-05-01).
Sveriges Hembygdsförbund, *Hembygdsrörelsen i siffror*,
<https://www.hembygd.se/shf/page/3134> (hämtad 2019-04-28).
Sveriges Museer, *Om Sveriges Museer*, <http://www.sverigemuseer.se/om-sveriges-museer/>
(hämtad 2019-04-18).

Tryckt material

Adolfsson, Gerd, Svensson, Ronny, *Hembygd är framtidsbygd*, Bergslagsgruppen & Sveriges Hembygdsförbund, Norberg & Stockholm, 1997.

Alzén, Annika, "Amatörer eller proffs? Frågan om kulturarvets demokratiska villkor" i *Otydligt. Otymligt. Otaligt.: Det industriella kulturarvets utmaningar*, Annika Alzén & Birgitta Burell (red.), Carlssons, Stockholm, 2005.

Arcadius, Kerstin, *Museum på svenska: Läns museerna och kulturhistorien*, Diss. Lunds Universitet, Nordiska Museet, Stockholm, 1997.

Arcadius, Kerstin, "Fornminnesföreningarna som blev läns museer. Om läns museernas historia och utveckling" i *Den regionala särarten*, Barbro Blomberg & Sven-Olof Lindquist (red.), Studentlitteratur, Lund, 1994.

Aronsson, Peter, Sundén, Annika (red.), *Idéer om hembygden: Utmaningar för en folkrörelse med lokalsamhället i fokus i en globaliserad värld*, Linköpings Universitet, Linköping, 2007.

Björkroth, Maria, "Från vision till verklighet" i *Återblickar: Samfundet för hembygdsvård 75 år*, Bygd och Natur årsbok 1991, Sveriges Hembygdsförbund, Stockholm, 1991.

Björkroth, Maria, *Hembygd i samtid och framtid 1890-1930: En museologisk studie av att bevara och förnya*, Institutionen för kultur och medier, Umeå universitet, Diss. Umeå: Umeå universitet, 2000.

David, Matthew, Sutton, Carole D, *Samhällsvetenskaplig metod*, Studentlitteratur, Lund, 2016.

Eskilsson, Anna, *På plats i historien: Studier av hembygdsföreningar på 2000-talet*, Institutionen för studier av samhällsutveckling och kultur, Linköpings universitet, Diss. Linköping: Linköpings universitet, 2008.

Hagren Idevall, Karin, "Aktör-nätverksteori och kritiska textanalyser: En diskussion om teori, metod och tillämpning" i *Kritiska text- och diskursstudier*, Daniel Wojahn, Charlotta Seiler Brylla & Gustav Westberg (red.), Södertörns Högskola, Stockholm, 2018.

Hofrén, Erik, "Läns museerna som hembygdsrörelsens museer" i *Hembygdsvård: En folkrörelse i arbete*, Bygd och Natur årsbok 1977, Riksförbundet för hembygdsvård, Stockholm, 1977.

Landstinget Västernorrland, *Kulturplan för Västernorrland 2015–2018*, 2015. Tillgänglig via: http://www.lansbiblioteken.se/wp-content/uploads/lvn_kulturplan_2015-2018_webb.pdf.pdf

Lindqvist, Gunnar, Thor, Lars, Carlsson, Trygve (red.), *Museiboken: Sverige Läns museer*, Carlssons, Stockholm, 1984.

Regeringens proposition Kulturarvspolitik 2016/17:116. Tillgänglig via: https://www.regeringen.se/4933fd/contentassets/127b80d33b084194a415d72b85721874/161711600w_eb.pdf

Rentzhog, Sten, "Den svenska hembygdsrörelsen" i *Hembygdsvård: En folkrörelse i arbete*, Bygd och Natur årsbok 1977, Riksförbundet för hembygdsvård, Stockholm, 1977.

Riksantikvarieämbetet, *Länsmuseernas och motsvarande museers kulturmiljöarbete: Kartläggning och redovisning av förutsättningarna för samverkan och verksamhetsutveckling på regional nivå*, 2015. Tillgänglig via:

<https://www.raa.se/app/uploads/2015/05/L%C3%A4nsmuseernas-och-motsvarande-museers-kulturmilj%C3%B6arbete-20150504.pdf>

Riksförbundet Sveriges Museer, *Känn dig som hemma på framtidens museum: Ett framtidsdokument från Riksförbundet Sveriges Museer*, 2015. Tillgänglig via:

<http://www.sverigemuseer.se/wp/wp-content/uploads/2015/04/Framtidsdokument-1-bladder.pdf>

Riksförbundet Sveriges Museer & Sveriges Hembygdsförbund, *Avsiktsförklaring 2016–2018*, 2016. Erhållen direkt av förbundet.

Ruhnbro, Rune, Rydén, Josef, *Alla våra hembygder: Brevsamtal om hembygdsrörelsen*, Carlsson & Jönsson, Stockholm, 1983.

Rydén, Josef, ”Rörelsens rötter” i *Återblickar: Samfundet för hembygdsvård 75 år*, Bygd och Natur årsbok 1991, Sveriges Hembygdsförbund, Stockholm, 1991.

Schylberg, Sven, ”Hembygdsförbundet” i *Hembygdsvård: En folkrörelse i arbete*, Bygd och Natur årsbok 1977, Riksförbundet för hembygdsvård, Stockholm, 1977.

Sundin, Bosse, ”Hembygdsläran. Upptäckten och konstruktionen av hembygden” i *Den dubbla blicken: Historia i de nordiska samhällena kring sekelskiftet 1900*, Harald Gustafsson (red.), Sekel bokförlag, Lund, 2007.

Sundin, Bosse, ”Upptäckten av hembygden. Om konstruktionen av regionala identiteter” i *Den regionala särarten*, Barbro Blomberg & Sven-Olof Lindquist (red.), Studentlitteratur, Lund, 1994.

Svenska ICOM, *ICOMs etiska regler*, Visby, 2011.

Sveriges Hembygdsförbund, *Det här är Sveriges Hembygdsförbund 2018–2022*, Stockholm, 2019.

Trost, Jan, *Kvalitativa intervjuer*, Studentlitteratur, Lund, 2010.

Bildmaterial

Omslagsfoto: Skylt vid Nacka Hembygdsmuseum på Stora Nyckelviken.

Foto: Holger Ellgaard, 2011, Wikimedia Commons,

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Nyckelviken_Hembygdsmuseum_2011.jpg (hämtad 2019-05-26)